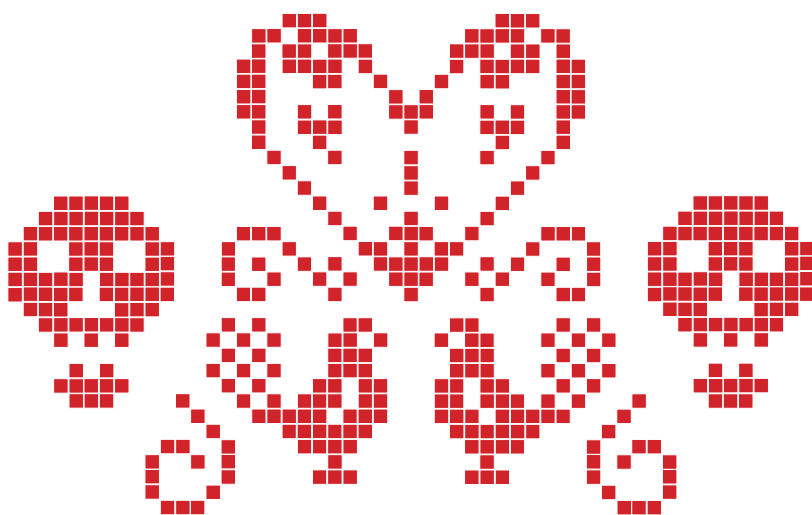

IRENA MIHOLIĆ
RENATA JAMBREŠIĆ KIRIN

**PRVI SVJETSKI RAT
U HRVATSKIM
TRADICIJSKIM
PJESMAMA**

Prvi svjetski rat u hrvatskim tradicijskim pjesmama
Priredile Irena Miholić i Renata Jambrešić Kirin

UREDNICI:

Joško Čaleta, Koraljka Kuzman Šlogar, Grozdana Marošević, Irena Miholić

NAKLADNIK:

Institut za etnologiju i folkloristiku

ZA NAKLADNIKA:

Iva Niemčić

OBLIKOVANJE I GRAFIČKA PRIPREMA:

Baza oblika d.o.o.

OBLIKOVANJE NASLOVNICE:

Baza oblika d.o.o.

ISBN 978-953-8089-55-8

Pripremu izdanja financirala je Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

© 2019. Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, Hrvatska

IRENA MIHOLIĆ
RENATA JAMBREŠIĆ KIRIN

PRVI SVJETSKI RAT
U HRVATSKIM
TRADICIJSKIM
P J E S M A M A

Zagreb, listopad 2019.

Sadržaj

PRVI SVJETSKI RAT U HRVATSKIM TRADICIJSKIM PJESMAMA: uvodnik	9
1. IZMEĐU TRADICIJE I RATNE PROPAGANDE	19
Maširala Peta regimenta (Bilogora)	20
Maširala, maširala (Banovina)	21
Maširala, maširala (Slavonija)	22
Maširala osamdeset šesta (Bačka)	23
Maširala carska regementa (Bačka).....	24
Straža na Soči (središnja Hrvatska)	26
Domobranska (središnja Hrvatska).....	28
Stari soldat putom gre (Bilogora).....	29
2. ODLAZAK U RAT S PJESMOM	31
Jezero devet sto i štirnajstog leta (Međimurje).....	32
Augusta meseca, dneva drugoga (Međimurje)	33
Jezero devet sto štirnajstog leta (Međimurje).....	34
Augusta meseca, deneka drugoga / V Kralevcu na štacionu čeka nas mašina (Međimurje)	36
Puno nas je bilo v Kralevcu pre cugu (Međimurje).....	38
Ova pesem je spisana (Međimurje)	39
Ja vam vezda pišem listek putujući (Međimurje)	40
Lepo ti je soldata videti (Podravina).....	41
Hranila je majka vu krilu junaka (Podravina).....	42
Dan žalosni svete Ane bio (Podravina).....	43

Na hiljadu i devet godina (Istra).....	44	Ranjen soldat (Banovina).....	79
Mila majko ja novaca nemam (središnja Hrvatska).....	45	Pismice (Slavonija).....	80
Kad sam se na vojsku spravljal (Gradišće)	46	Sjedem mlađan na jelovu klupu (Dalmacija).....	81
Jedno jutro oko sedam sati (Baranja)	47	6. LJUBAV, SEKSUALNOST I RAT	83
Signal tuče, ajziban se kreće (središnja Hrvatska)	48	Šalaj volim, kad zora zaplavi (Slavonija)	84
3. JUNACI NA VOJNICI	49	(E) Alaj volim curo oči tvoje (Slavonija)	85
Grad je Zemun (Slavonija)	50	Vidiš mati onaj brieg (Slavonija)	86
Put iz Karlovca i ulaz u Srbiju (središnja Hrvatska)	51	Tjera Lenka Ridju i Zelenka (Slavonija)	87
Čujte braćo i sestrice cele (Slavonija)	56	A što si me curo čarala (Slavonija).....	88
4. ČEŽNJA ZA DOMOM I DRAGOM	61	Babu je bu (središnja Hrvatska).....	89
Ovo vam je jedna pesem novembra spisana (Međimurje)	62	Kupio sam bundu (središnja Hrvatska).....	90
Međimurje, kak si lepo (Međimurje).....	63	Udovice ne namiguj na me (središnja Hrvatska)	91
Devetsto petnajsto leto (Međimurje).....	64	7. ŽENSKA PERSPEKTIVA RATA	93
Ki će moju majku hranit (Istra)	65	Mašina je doletela (Međimurje)	94
5. RATNA SVAKODNEVICA TU I TAMO	67	Vi tirolski velki bregi snegom ste pokriti (Međimurje)	95
Da ma draga znala, de sam vezda ja (Međimurje)	68	Oj nesrečni Rusi, kaj su napravili (Međimurje).....	96
Sunčece, sunčece, de boš mi zahajalo (Međimurje)	69	Jedna mnada devojčica bila (Međimurje)	97
Rodil sam se v lepoj hrvatskoj zemlici (Međimurje).....	70	Četer konja grivata (Bilogora)	98
Tužno vreme, boj krvavi, to je žalost prava (Međimurje)	71	Jedan vojnik u more je pao (Istra).....	99
Nemam oca niti svoje majčice (Međimurje)	72	Hranila je majka sina jedinoga (Istra).....	100
U Galiciji dečki boja bijeju (Mađarska)	73	Tam' daleko šumica je mala (Bačka).....	101
Pod Bečom se carev barjak vije (Bilogora).....	74	Kad ja vidim na putu vojnika (Slavonija)	102
Sad je svaki grmek s travicom obrasel (Podravina)	75	Pismice (Slavonija).....	103
Sarajevo, naše desno krilo (Slavonija).....	76	POPIS IZVORA	107
Oj Sarkotiću, generalu Bosne (Slavonija).....	77	POPIS STRUČNE LITERATURE	108
Ranjen vojnik	78	POPIS ILUSTRACIJA	110

Prvi svjetski rat u hrvatskim tradicijskim pjesmama: uvodnik

Muzika zasvira ratnu himnu i vlak krenu u tamnu noć. Mnoštvo naroda, a najviše djevojaka, mašu maramicama i viču posljednji zbogom. Vlak sve brže odmiče, a u daljini iščezavaju maramice i guše se glasovi na rasvjetljenom kolodvoru. (...) Čuju se pjesme u vagonima. Izmučeni vojnici smažu još dovoljno kuraže, pa pjevaju... Bijaše to pjesma rastuženih srca i duša, koje idu daleko od milog rodnog kraja, da kolju druge, nikad ne vidjene ljude, i oni – njih (Turkalj 1930: 24).

Strah od zaborava, spašavanje od zaborava svega što je značajno – izričita je motivacija kojom pučki pisci obrazlažu svoj književni pothvat... (Zečević 1978: 446).

Prvi (svjetski) između mnoštva ratova i bojeva

U ovoj zbirci predstavljen je samo manji odabir pjesama u kojima je Prvi svjetski rat istaknut kao tema ili kontekst izvedbe. Pjesme i napjeve odabrale smo iz širem čitateljstvu teže dostupnih izvora: iz rukopisne građe pohranjene u Dokumentaciji Instituta za etnologiju i folkloristiku, iz objavljene građe drugih arhiva te objavljenih zbirki sakupljača koji su svojim djelovanjem ili ostavštinom na neki način bili povezani s Institutom. U korpusu tradicijskih pjesama s uglavnom pomno zabilježenim vremenom izvedbe, lokalitetima te imenima kazivača i pjevača oba spola, svoje je mjesto našlo i nekoliko pučkih pjesnika koji su zapisali, ili poput Grge Turkalja, uspjeli objaviti svoje ratom potaknute stihove. Traganje za pjesmama koje su pjevali regrutirani vojnici, ali i oni koji su ih sa strepnjom iščekivali u rodnom kraju, imalo je draž detekcije i nepredvidljivosti jer su pjesme o Prvom svjetskom ratu vrlo

rijetko izdvojene, to jest kao takve okarakterizirane. Ni među metapodacima digitalnog repozitorija IEF-a nije bilo Prvog svjetskog rata kao teme i motiva. Unatoč popriličnom broju epskih, junačkih, ratnih, regrutskih, soldatskih i graničarskih pjesama iz ranijih razdoblja, samo u pojedinim zbirkama pronašle smo jasnu napomenu sakupljača kako je riječ o pjesmama ispjevanima ili izvođenima između 1914. i 1918., to jest za koje su sami kazivači potvrdili da su ih baštinili iz tog vremena.

Kod ostalih primjera vodile smo se semantičkim orijentiranjem, odnosno prisutnošću leksika koji jasno sugerira realnost novog „europskog rata“ i strukturu Carske i kraljevske (K.u.K.) vojske (*kamaradi, mašingever, šrapnel, granate, aeroplan, telegraf, befel, cug, ajzeban, kaverne, plave uniforme, telećak i kufrek soldatski*, nazivi vojnih jedinica i dr.). Tekstovi koji tematiziraju mobilizaciju i prvi odlazak na front vlakovima često sadrže točan nadnevak tog epohalnog događaja (2. kolovoz 1914. godine) i njegov ceremonijalni karakter (vlakovi okićeni cvijećem i zastavama, limena glazba koja svira „carevku“), a one koje opjevavaju njegov tragičan ishod (sela bez muškaraca, povratak svakog dvadesetog regruta, širenje dezerterstva od sredine prema kraju rata) potvrđuju povijesne podatke o visokim gubitcima i slabljenju morala austrougarske vojske.

Disproporcionalna geografska zastupljenost pojedinih regija u ovoj zbirci nije rezultat favoriziranja nego posljedica činjenice da malobrojni zapisivači stihova i melografi nisu ravnomjerno pokrivali sve hrvatske krajeve niti se podjednako zanimali za ovu tematiku. Naime, većina ovdje prikupljenih primjera zabilježena je neposredno nakon Drugog svjetskog rata kad su napori folklorista, etnomuzikologa i melografa ponovno bili usmjereni na dokazivanje hrvatske kulturne pripadnosti regija vraćenih „matici zemlji“ poput Međimurja, Baranje, Srijema i Istre. Kao što su s oprezom komentirali pojedini sakupljači, u tim je rubnim područjima folklor nadahnut sjećanjem na stradanja iz Prvog svjetskog rata dominirao nad partizanskim folklorom,

a pjesme koje su slavile život, ljubav i moć regeneracije zajednice, pretegnule su nad onima koje su opisivale smrt, ratove i stradanja vojnika. Jedini autentični tonski zapisi pjesama iz ovog razdoblja zasluga su bečkog Phonogrammarchiva (osnovanog 1899.) i njegovog snimatelja Lea Hajeka koji je tijekom šest mjeseci 1916. godine proputovao monarhiju i obišao postrojbe stacionirane u Austriji, Češkoj, Galiciji, Hrvatskoj, Mađarskoj i zapadnoj Transilvaniji. U Karlovcu je snimio šest pjesama muške vokalne skupine vojnika iz Hrvatske i Bosne, a tonski su zapisi dostupni na nosaču zvuka Phonogrammarchiva objavljenom 1999. godine uz važan popratni tekst Oskára Elscheka. Njihov sastav potvrđuje da su ove pjesme – od vedrih, humorističnih i lascivnih do tužnih, elegičnih i lamentacijskih – opisivale širok spektar osjećaja i raspoloženja, humanizirale vojnički život te učvršćivale emocionalne poveznice suboraca „kamerada“.

Između tradicije i ratne propagande

Novije studije (Mosse 1990, Elschek 1999, Grant 2013, zbornik *Musik bezieht Stellung* (Hanheide 2013) i dr.) ističu modernizacijski zamah masovne ratne propagande uz pomoć razglednica, skladanih pjesama za vojne i civilne ansamble, prijenosnih gramofona, tiskanih pjesmarica i kajdanki, ali i kazališnih predstava, opereta, filmova koji su u zapadnoj kulturnoj memoriji vremenom oblikovali patos još jednog „mita ratnog iskustva“ (Mosse 1990). Ovaj sklop prepoznatljivih slika, naracija i melodija povezanih s Prvim svjetskim ratom nastojao je sačuvati ratničke vrijednosti poput hrabrosti, kolegijalnosti, časti i domoljublja usred općeg razočarenja i konsternacije nad posljedicama razornog rata i uzaludnosti stradanja dvadesetak milijuna ljudi. Međutim, u našim primjerima nije vidljiv značajniji utjecaj tzv. visoke ni popularne glazbene kulture ili glazbeni utjecaj regija u kojima su boravili

vojnici (Srbija, današnja Ukrajina i sjeverna Italija). No itekako je prisutna svijest o bešćutnosti imperijalnih ratova, o krajnjoj dehumanizaciji vojnika te pogibeljnosti (baš kao i fetišizaciji) novih vrsta oružja za masovnu destrukciju (aeroplani sa strojnicama, bojni otrovi, topovi „debela Berta sa šrapnel-granatama“ i dr.). Isto tako, suprotno očekivanjima, utjecaj mnogo puta pretiskivanih domoljubnih i rodoljubnih pjesama, većinom nastalih u preporodno doba, kao i „carevki“ u izvođenju vojnih orkestara, jedva je vidljiv u ovoj zbirci. Čak i pjesme na tragu budnica i svečanih koračnica, poput pjesme *Maširala, maširala* dokaz su kako ovi tekstovi, a posebice melodije, nisu gajili militarni duh niti veličali herojstvo, ratničku čast ili kult samožrtvovanja.

Kao što je zaključio muzikolog Vladimír Karbusický (1971) na temelju opsežne semantičke analize tristotinjak njemačkih ratnih skladanih i tradicijskih pjesama, dočim je u skladanim borbenim pjesmama subjekt u prvom licu množine, *mi-kolektiv* koji slavi junaštvo, agresivnost, avanturizam, šovinizam i ratnički ideal maskuliniteta; u pjesmama koje progovaraju iz prvog lica, glasom subjekta koji je trpio ratnu svakodnevicu u rovovskom blatu i kamenim kavernama, nema agresivnosti ni šovinizma. I u hrvatskim se skladanim pjesmama *Straža na Soči* i *Domobranska*, ne zrcali samo patriotska ideologija njihovih autora nego i cjelokupni monarhijski poredak u kojem je „graničarski puk“ instrumentaliziran za potrebe imperijalnih osvajačkih ratova, a ratnička slava njegovih predaka prizivana kao zalog vjernosti caru i carskoj vojsci.

U većini tradicijskih pjesama, kao što nam pokazuju primjeri iz ove zbirke, individualizirani *ja-glas* izdvaja se iz anonimne „momčadi“ i umjesto da veliča apstraktne vrijednosti (država, nacija, čast, sigurnost, mir) uspostavlja dijalog *ja-ti* ne bi li uz pomoć osoba koje su u središtu njegova svijeta (*japek i majčica, draga kao grličica/golubek*) prizvao slike normalnosti, smislenog života i mirnodopske budućnosti. Ovdje treba razlikovati pretežno lirske od epskih pjesama jer premda je riječ o pjevanju u prvom licu, kod epskog uobličavanja ratne zbilje (Pavo Šarac i Grga Turkalj) pjesnik „ne polazi od individualnog

doživljaja nego ‘od istine’ koje su vrijedne“, a glavni motiv mu je „spašavanje od zaborava svega što je značajno“ (Zečević 1978: 551, 446). A kad pjesničkom subjektu nije u središtu intimni doživljaj nego „reportažni“ prikaz bitaka i njihovih tragičnih ishoda, onda raste broj formulnih izraza, stalnih tropa i motiva vojničkog folklora (rastanak s obitelji i *ljubom*, pobratimstvo suboraca, trajna vrlina junaštva, prizivanje nadnaravnih zaštitnika, pismo smrtno ranjenog vojnika, anonimni i masovni grobovi), a smanjuje se mogućnost kritičkog „mišljenja o ‘smislu’ svjetskog rata što su ga podržavale svjetovne i crkvene vlasti“ (op.cit., 595).

Tako uslijed novih ideoloških, društvenih i kulturnih okolnosti, nakon 1918. godine prestaje tiskanje pučkih pjesmarica o iskustvu hrvatskih „doživotnih vojnih obveznika“ (Divna Zečević spominje objavljene pjesmarice pučkih pjesnika-vojnika Pere Dupora, Antuna Bubenika, Stjepana Petričića, Petra Maljevca, Tome Novosela i Luke Butkovića, a Luka Lukić pjesme koje je prepisao iz rukopisnih pjesmarica vojnika Stipana Iberta, Pere Dupora, Tome, Josipa i Frane Pitlovića i Stipana Petričevića). Komentirajući vrijednost pjesama, Vinko Žganec je zaključio da većina ima „osrednju“ poetsku, ali značajnu „kulturno-povijesnu vrijednost“ tako da „zbirka kao cjelina ne dolazi u obzir za objavljivanje štampom“. Značajno je da su mnoge pjesme ispjevali seljaci vojnici i „da obrađuju suvremene teme, tj. događaje u kojima su ti vojnici i lično sudjelovali,“ (Žganec u Lukić 2016: 739).

Valja napomenuti i da su pučke pjesme, utemeljena na epskom desetercu, možda najveći „gubitnici“ sociopolitičkih i kulturnih transformacija koje je donio Prvi svjetski rat kad fotografski žurnalizam i ilustrirane novine, s pripadajućim senzacionalizmom i nacionalizmom, preuzimaju ulogu pučkih književnih obrazaca i pune „mit ratnog iskustva“ novim simboličkim vrijednostima (npr. kult avijatičara i sentimentalizam vojničkih suvenira). Istovremeno, pojavom već spomenutih kulturnih prerada „neizrecivog užasa“ Prvog svjetskog rata (književnost, fotografija, film, glazba, suveniri)

kulturno pamćenje odnosi prevagu nad komunikacijskim i neposrednim pripovijedanjem o proživljenom ratu. Gotovo nigdje u europskom kontekstu pamćenje kolektivne traume Prvog svjetskog rata nije bilo tako brzinski potisnuto, zanijekano i obezvrijeđeno kao u bivšim austrougarskim zemljama koje su postale sastavnice nove jugoslavenske monarhije. Novi državni i institucionalni okvir sjećanja (prve i druge Jugoslavije) glavni je razlog nasilnog prekida posredovanja i prijenosa iskustva sudionika Prvog svjetskog rata po obiteljskoj, zavičajnoj ili nacionalnoj liniji, prekida koji se novim kulturnim poduhvatima (izložbama, publikacijama, digitalnim arhivima sl.) nastoji pokrpati i zaliječiti nakon stoljetne rupture.

Višeslojnost i prilagodljivost ratnih pjesama

Naravno, svaki pokušaj da se precizno datiraju ili lokaliziraju pojedine melodije pjesama, da se odijele inačice tekstova od napjeva, skladane i pučke od „anonimnih“ narodnih pjesama, da se lirski motivi pripisuju određenim povijesnim događajima ili osobama, nespojiv je s migracijskom, adaptacijskom, varijabilnom i plastičnom prirodom folklornog stvaralaštva. S jedne strane pjesme vojnika su heterogene, migratorne, kulturno i glazbeno hibridne, a s druge tradicijski glazbeni obrasci su vrlo otporni, žilavi, „tvrdoglavi“ i dugotrajni (Hercigonja 1962). Jedan od primjera ove žilavosti, koja ne vodi računa o „ideološkoj korektnosti“, jest i primjer pjesme *Ranjeni vojnik*, jedine s ratnom tematikom na gramofonskoj ploči „Banijske pjesme“ iz 1983. godine. Sve u svemu vojničke pjesme formiraju „vrlo raznovrstan žanr, koji je ostao otvoren za ono trenutno, prilagođeno i uvijek nanovo prilagođivano“ već stoga „što su se u garnizonima, na vojnim poljima i na polju rata susretali etnički, društveno i kulturno vrlo različiti ljudi, koji su se naposljetku morali podrediti ratnom djelovanju, ali su istodobno stvorili vlastiti slobodni prostor

u području kulturno-glazbenog izričaja pjesme“ (Elschek 1999: 33).

Odabir primjera u ovoj zbirci prije svega potvrđuje višeslojnost glazbe u Prvom svjetskom ratu. S jedne strane tu su pjesme koje hrabre na boj, potiču na odanost caru i domovini, junaštvo i veličaju ratnička postignuća. To su pjesme koje su vojnici naučili te prilagođavali situaciji, najčešće skladane pjesme koje su izvodili u slogu muškog zbora, pjesme koje su se pjevale glasno i jasno (vidi primjere u prvom poglavlju). One se uglavnom nisu zadržale u sjećanjima ljudi. Iznimka su primjeri pjesme *Maširala, maširala* koja odlično pokazuje moć narodnog kolektiva da preuzme, preoblikuje i prilagodi potrebnoj situaciji pa tako tekstualne inačice ove pjesme nalazimo na većem teritoriju, uparene s vrlo raznorodnim melodijama.

Međutim, najbrojnija i najzanimljivija skupina pjesama imala je funkciju utjehe i kreativnog otpora krvavoj realnosti nametnutog rata među slavenskim narodima (na srpskoj i galicijskoj fronti). Riječ je o pjesmama koje su pomagale zadržati ljudskost u krajnje nehumanom životu na bojišnici (s obaveznom osmrtnicom u stražnjem džepu hlača), koje su zrcalile doživljaje, iskustva i emocije pojedinca, vrlo individualna: „sve događaje, sva stradanja, sve šale, razgovore, lijepe pjesmice“ (Turkalj 1930: 6). I onda kada ne postavljaju izričito pitanje o smislu ratovanja, ove pjesme „nabrajanjem realija i detalja, govore jasno o užasu i besmislu njihova [vojničkog] ratovanja“ (Zečević 1978: 602), ali i o trenucima primirja kad se molilo, pjevalo, prijateljevalo, ljubovalo i trgovalo s lokalnim (slavenskim) stanovništvom. Pjesme su to koje opisuju odlazak u rat, pjesme u kojima *soldat* žali za onima koje je ostavio u zavičaju, za svime što ga asocira na rodni kraj. U najvećem broju primjera riječ je o već poznatim melodijama ili melodijskim obrascima koji slijede tradicijske glazbene obrasce pojedine regije odnosno lokaliteta na koje su dodani novi tekstovi. Najmanji je broj pjesama koje na rat gledaju iz perspektive doma, onih koji ostaju. I ovdje su to poznate melodijske forme, inačice već ispjevanih pjesama ali sad s novim tekstom, s novom tragedijom i novom tjeskobom

mučnog iščekivanja. Možda istraživači na terenu nisu pridavali dovoljno pažnje ovim pjesmama pa su one stoga zapostavljene (jer su uzbudljivija bila prepričavanja ratnih događanja) ili je čežnja i tuga „onih ostalih“ toliko univerzalna, toliko puta opjevana i afektivno iskazana srodnim metaforičkim slikama, da su srodni napjevi korišteni za različite odlaske i napuštanje voljenih (prigodom odlaska u redovnu vojsku, u rat, ali i na rad u inozemstvo, posebice u Ameriku). Ipak, spominjanje ratnih lokaliteta vodilo nas je do nekolicine poetski uspješnih stihova i napjeva (posebice iz Međimurja) koji su direktno vezani uz Prvi svjetski rat, za žalost zbog pogibije voljenih i brige za opstanak članova obitelji.

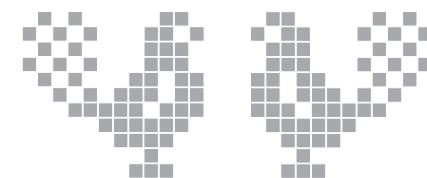
Pretposljednja skupina pjesama, vezana uz seksualnost i ljubav, pokazuje da je tradicijsko stvaralaštvo šire od pučkog fenomena u kojem, po mišljenju Divne Zečević (1978), „nema ni traga putenosti“ jer je iz „čiste ljubavi“ koju tematiziraju pučki pjesnici oba spola „tijelo isključeno“. Naime, uz hrabrenje i tješnje, brojna je i skupina šaljivih i nerijetko lascivnih pjesama koje su vojnici zasigurno rado izvodili, a njihove su inačice zadržane u sjećanjima, s podlogom u dobro poznatim napjevima. Tomu je vjerojatni razlog mogućnost široke primjene u doduše rijetkim, ali zato pamćenja vrijednim, opuštenim trenucima zabave i primirja. U podtekstu ovih pjesama može se iščitati i realnost seksualnog nasilja u ratu jer svaki rat obiluje situacijama u kojima se oslobađaju „mračne sile“ Thanatosa i Erosa, prisutne i u jedinom domaćem suvremenom filmskom prikazu Prvog svjetskog rata (filmu *Josef Stanislava Tomića* iz 2011. godine), za koji je naslovnu pjesmu napisao Marko Perković Thompson, a koja nosi makabristični ugođaj stran tradicijskim napjevima.

Elastičnost tradicijskih napjeva omogućila je podmetanje novih tekstova, a spretnost pojedinaca vidljiva je u korištenju starih formi u novom vremenu. Usporedba ovih primjera s ranijim i kasnijim pjesmama navodi na zaključak da su često melodije te koje spajaju periode, nacionalne i kulturne kontekste, dok su tekstovi medij u kojem se mijenjaju povijesna razdoblja i događaji. No,

takav će zaključak biti moguć tek nakon analize većeg korpusa, a nadamo se da će ovo istraživanje rezultirati zasebnom i vjerujemo, rastućom zbirkom istoimenog naslova u Repozitoriju Instituta za etnologiju i folkloristiku dostupnoj stručnjacima i široj publici za daljnja iščitavanja i kompariranja. Posebice onima koji se još uvijek spore oko toga predstavlja li Prvi svjetski rat prvo kolektivno moderno iskustvo ili je riječ o posljednjem od „starih ratova“ – razornom, ali dokučivom i prema tome, riječima Jaya Wintera, još uvijek „ljudskom“.

Osim fotografija iz digitalnih arhiva, publikaciju smo ilustrirale i nekolicinom fotografija iz Dokumentacije Instituta za etnologiju i folkloristiku, Hrvatskog povijesnog muzeja te Muzeja grada Čazme. Posebnu zahvalu upućujemo kolegama i kolegicama iz Knjižnice i Dokumentacije IEF-a na pomoći, te obitelji Celestine Prochaska i Svaniboru Pettanu koji su nam ustupili vrijedne fotografije iz svoje obiteljske ostavštine, kao i dizajnerici Zrinki Denić na promišljenoj i vizualno dojmljivoj opremi ove elektronske publikacije.

Renata Jambrešić Kirin i Irena Miholić

*Između tradicije
i ratne propagande*

Maširala peta regimenta

Vojničke glazbe u vremenu između 1917. i 1925.

BILOGORA

♩ = 76 Instrumentalni uvod

Ma-ši-ra-la, ma-ši-ra-la pe-ta re-gi-men-ta, ma-ši-ra-la, ma-ši-ra-la, pe-ta te-gi-men-ta.

Ko-rak i-de za ko-ra-kom, a ja ju-nak za bar-ja-kom,

boj se bi-je, bi-je za-sta-va se vi-je za slo-bo-du svi-ju nas.

Maširala, maširala
peta regimenta,
maširala, maširala
peta regimenta.

Korak ide za korakom,
a ja junak za barjakom.
Boj se bije, bije,
zastava se vije
za slobodu sviju nas.

Lovrenčević, 2012. Pjesma broj 337., stranica 357.

Na te su se melodije pjevali i raznovrsni tekstovi, no navedeni je bio najčešći. Tako je npr., poslije 1918. godine jedan od tekstova glasio: Maširala, maširala kralja Petra garda. Obično su te tekstove pjevala djeca koja su stupala u korak za glazbom.

Na adaptaciju teksta ove koračnice posebno je upozorio Nikola Hercigonja u radu „O partizanskim narodnim napjevima“, 1962. Napomene priređivačica označene su ■

■ Notni materijal su autori zbirki i zapisivači različito zapisivali. Ovdje se donosi melodijska linija, ogoljela od mogućih analiza i tumačenja, kako bi bila lakše shvatljiva najširoj publici. Za detaljnije analize može se posegnuti za originalom – podaci su navedeni ispod svake pjesme, uz bilješke određenog autora/zapisivača.

Marširala maširala

kolo

Janja Hren, r. Petričević 1878. Krivaj, seljanka
pratile: Jagoda Odžić r. Hren 1902., Krivaj i
Marica Petričević r. Kardaš 1918., Sunja.

Krivaj kod Sunje, 20.9.1954.

BANOVINA

♩ = 136

Ma - ši - ra - la, ma - ši, ma - ši - ra - la pe - ta

re - ge - men - ta, pe - ta re - ge - men - t(a).

Maširala peta regementa,
maširala, ispod Belovara.
Išetale belovarske frajle,
išetale, pa su govorile:
„Mili bože, lijepiju konja,
lepih konja, još lepši' junaka!

Da jem dadu v našem gradu stati,
da bi im 'zmed sebe 'zbirati,
'oće l' rožu, al će gramfijojlu,
ali hoće zrno biserovo,
koja more u nedarce stati,
u nedarce, u moje srdašce!“

Stepanov, IEF rkp N200, IEF 13444*.

Za „gramfijojlu“ rekli su mi, da je to neki cvijet.

Izглеda da je to nepotpuna pjesma, jer posljednja dva stiha izглеda kao da su dio odgovora momka, ili momaka na govor djevojaka.

■ Iznad napjeva su lijevo podaci o kazivaču/kazivačici, a na desnoj mjesto i datum bilježenja.

* Broj označava redni broj svih pjesama u rukopisnim notnim zbirkama pohranjenima u Dokumentaciji IEF-a.

Fotografija str. 18: „Vojnici“, 1914-1918, Europeana, slobodan pristup.

Maširala, maširala

SLAVONIJA

1. Al su liepe u vom kolu seke,
/: al su liepe u vom kolu seke :/
Korak, korak za korakom,
ide junak za barjakom,
nek se vije crven- biel i plavi,
Hajdmo, hajdmo svi u boj.

ili

2. Maširala dvadeset i osma,
maširala pokraj Vukovara,
izlazile vukovarske frajle,
izlazile, pa su govorile:
„Mili Bože, liepih li junaka,
Da mi ga je poljubiti mlada,
volila bi, neg po Vukovara.

Pripjev:

Korak, korak za korakom,
ide junak za junakom,
haj, haj, nek se zna,
kako mlada djevojčica
poljubiti zna.

Lukić, IEF rkp N 28, broj 79.

[Ovo] je umjetna pjesma, što je pjevaju vojnici, kad idu s vježbe kući.

■ *Napjev nije zabilježen.*

Maširala osamdeset šesta

Veco Rogić, r. 1885., Đurđin, seljak

Đurđin, 25.3.1952.

BAČKA

$\text{♩} = 160$

Ma - ši - ra - la, ma - ši - ra - la o - sam - de - set še - sta,
is - pod gra - da, is - pod gra - da is - pod No - vog Sa - da.

Maširala osamdeset šesta,
ispod grada, ispod Novog Sada.
Istrčale novosadske frajle,
istrčale, pa su zaplakale.
„A gle, mati, ti lipi' junaka,
kako ji' je prigojila majka,
kojeg majka, kojeg seka, kojeg ljuba virna.“
Pa ji' prate do gvođeni' kola,
a od kola bubnji i trumbete.

Andrić, IEF rkp N128, IEF 7742.

Pjesma je nastala za doba Austro-Ugarske.

Maširala carska regementa

Manda Marjanov r. Marjanović 1878,
Bođani, seljanka

Plavna, 25.12.1951.

BAČKA

♩ = 176

Maširala, maširala
carska regementa
ispod grada ispod grada
ispod Novog Sada.

Istrkale, istrkale
novosadske frajle,
istrkale, istrkale,
pa se zaplakale.

Blago onom, blago onom,
ko imade seku,
toga seka, toga seka,
isplače do veka.

Andrić, IEF rkp N133, IEF 8012.

■ Fotografija str. 25: „Vojnici“, 1914-1918, Europeana, slobodan pristup.

Straža na Soči

Pjevao dvostruki kvartet 96. pješačke pukovnije
(I.R. 96)

Karlovac, 12.3.1916.

SREDIŠNJA HRVATSKA

Maestoso

Ve - se - lo bra - ćo, to - po - vi ri - ću ve - se - le pje - sme o - ri se glas,
ne boj se ca - re ne boj se kra - lju, Hr - vat - ska maj - ko do - tle je nas!
Do - kle je di - čnog i - me - na na - šeg, do - kle u gru - di krv - ca nam vri,
za te - be maj - ko za te - be kra - lju dat će - mo ži - vot ju - na - čki svi!
Sko - či - še mom - ci la - vo - vi pra - vi! Hr - vat - ski di - čni
ra - zvi - še stieg, pla - nu - še pu - ške, hu - ra za - o - ri
du - šma - na lju - tih na - sta - de bieg. Za - nji - me će - ta
ju - na - čka le - ti bo - dom i no - žem za - če - še boj! Zdra - vo, oj
zdra - vo: "Stra - žo na So - či" ju - na - čki na - pried za na - rod svoj!

Veselo, braćo, - topovi riču,
vesele pjesme ori se glas: -
ne boj se, care – ne boje se, Kralju,
Hrvatska majko, dokle je nas!
Dokle je dičnog imena našeg,
dokle u grudi krvca nam vri,
za tebe, majko – za tebe, Kralju,
dat ćemo život junački svi!
Skočiše momci – lavovi pravi!
hrvatski dični razviše stieg,
planuše puške – hura zaori,
dušmana ljutit nastade bjeg.
Za njime četa junačka leti,
bodom i nožem začese boj:-
zdravo, oj zdravo! – „Stražo na Soči“,
junački – napried za narod svoj!!

Prestade borba – prestaše puške,
lavova ljutih utiša [li ?], -
boraca takih – takih junaka
davno već – davno ne viđe sviet!
Zaludu rane – zaludu boli,

zalud mu tane probilo grud,
„Straža na Soči“ – veselo kroči,
slaveći pjesmom pobjedu - trud.
Dušmanu svome veselo poje:-
„Dušmane gasi radu si viest,
kad si na Soči litice kaljo,
hrvatsku čvrstu čutio [piest ?]
Javi si domu, da si zaludu,
kršio vjeru saveza svoj,
„Straža na Soči“ razbi ti glavu!
Svladat je neće nitko neg' Bog!

„Stražo na Soči“ – Bog te poživi!
Bila ti naviek slava i čast,
vi ste junaci – sviet vam se divi,
o tebi zborit, hrvatska vlast!
Tvoje će ime devika sjati,
dičiti pleme – i narod tvoj:-
Zdravo! – oj zdravo! – „Straža na
Soči“,
junački – napried za narod svoj!!

Soldatenlieder der k. u. k. Armees

OEAW PHA CD 11

Serie 4, Ph 2535 (CD1: 25)

Snimio Leo Hajek, 12.3.1916.

■ Prepisana samo dionica prvog tenora. Ostalo vidi izvor. Naznačeni autori u izvoru:
Save Kurjakov (tekst) i Rudolf Taclik (glazba)

Domobranska

Pjevao dvostruki kvartet 96. pješačke pukovnije (I.R. 96)

Karlovac, 12.3.1916.

SREDIŠNJA HRVATSKA

Na - pred, bra - ćo, slo - žno sa - da. Kralj nas zo - ve, mi - li rod:
Nek nam tru - bljom ko - rak skla - da; bu - banj sla - že i vr - sti hod!
Dje - do - vi su na - ši mi - li lju - bi - li svoj rod i dom.
Zanj su krv - cu svo - ju li - li i duš - ma - nu bi - li grom! ma - nu bi - li grom!

Napred, braćo, složno sada.
Kralj nas zove, mili rod:
Nek nam trubljom korak sklada;
bubanj slažo i vrsti hod!
Djedovi su naši mili
ljubili svoj rod i dom.
Zanj su krvcu svoju lili
i dušmanu bili grom,-
Zanj su krvcu svoju lili
i dušmanu bili grom!

Dom tko ljubi za mač hvata.
Da ga brani snagom svom,
još nas ima još Hrvata,
koji ćemo mrijet za dom!
Hajd Hrvati svi ko jedan,
dajmo život kralju svom.
Nek nas vodi sveto geslo,
sve za kralja i za dom!
Nek nas vodi sveto geslo,
sve za kralja i za dom!

Soldatenlieder der k. u. k. Armees
OEAW PHA CD 11
Serie 4, Ph 2536 (CD1: 26)
Snimio Leo Hajek, 12.3.1916.

■ Prepisana samo dionica prvog tenora. Ostalo vidi izvor. U izvoru naznačeni autori: Stjepan Širola (tekst) i Ivo Muhvić (glazba).

Stari soldat putom gre

Solo trublja vojničke glazbe iz razdoblja 1918. – 1925.

Bjelovar

BILOGORA

Sta - ri sol - dat pu - tom gre, čik po - be - re do - bar je.

Stari soldat putom gre,
čik pobere, dobar je.
Vidil ga je kapetan
pa mu ga zeme (i)z zuba van.

Lovrenčević, 2012. Pjesma broj 338., stranica 358.

Ovaj zapis učinio je Z. Lovrenčević, rođ. 1911. prema sjećanju iz svog djetinjstva. Melodiju je obično svirala solo trublja za uspostavljanje jednoličnog koraka cijele čete ili odreda vojske. Nakon toga su bubnjevi i činele učvrstili mjeru (takt) i tada je cijela glazba zasvirala podulju koračnicu ili marš.

■ "Jurišna truba iz I. svjetskog rata", Gradski muzej Čazma, inv. br. NOB-14.

*Odlazak u rat
s pjesmom*

Jezero devet sto i štirnajstog leta

Cecilija Pavčec r. Kutnjak, 1885,
Cirkovljan

Cirkovljan
MEĐIMURJE

$\text{♩} = 102$

Je - ze - ro de - vet - sto i štir - naj - stog le - ta,
fno - ga maj - ka fto - gi ži - ve - la je sve - ta.

Jezero devet sto i štirnajstog leta,
fnoga majka v togi živela je sveta.
Augustuša meseca deneka drugoga
ostavil sam para v srcu povoljnoga.
Ob dvanajsti vuri počel cug fučkati,
nato je morala banda zaigrati.
Moral sam ostajti Međimorje malo
da je v sakom vrto lepo cvetje cvelo.

Žganec, 1957. Pjesma broj 82, stranica 57 // melodija broj 43, stranica 142.

Pjesme datirane datumom 2. augusta 1914. Toga dana odlazili su prvi vojni odredi iz Međimurja u Prvi svjetski rat. Taj fatalni „augustuš mesec“ spominje se i u drugim mnogim međimurskim pjesmama.

■ Fotografija str. 30: “Djevojčice”, 1914-1918, Europeana, (slobodan pristup).

Augusta meseca, dneva drugoga

Sveta Marija
MEĐIMURJE

$\text{♩} = 140$

Au - gu - sta me - se - ca dne - va dru - go - ga
v Me - di - mur - je te - le - gra - fa do - ne - sli.

Augusta meseca, dneva drugoga
v Međimurje telegrafa donesli.
V telegrafu takve slove pišeju:
ravnajte se svi junaki k taboru.

Kada gene cug mašina da ide,
fnoga mila i z dragim se rezide.
Tak i mi dva se reziti moramo,
samo išče par minot počakamo.

Ja ti pojdem vu tu Rusku zemlicu,
de nam videl svo rođenu majčicu.
Ma postelka bude v Ruskoj zemlici,
tam bo atres mojoj dragoj grlici.

Ma blazinka bude črna zemlica,
a vanjkošec ta komisna kapica,
a pokrovec vedro nebo visoko,
da mi bole jasne zvezde igrajo.

Žganec, 1957. Pjesma broj 83, stranica 57 // melodija broj 49, stranica 142.

Melodiju zapisao Ivan Mustač.

Jezero devet sto štrinajstog leta

Florijan Andrašec, 1888.
Dekanovec

Dekanovec
MEĐIMURJE

$\text{♩} = 150$

Je - ze - ro de - vet sto štir - naj - sto - ga le - ta
vno - ga maj - ka v to - gi, ži - ve - la je svet - (a),
za si - ne - ka sve - ga, ko ga je ro - di - la,
vu naj - lep - ši le - ti ko - ga je lju - bi - la.

Jezero devetsto štrinajstoga leta,
vno ga majka v togi živela je sveta
za sineka svega, koga je rodila,
vu najlepši leti, koga je ljubila.

Augustuš meseca deneka drugoga
ostavil sam para srcu povoljnoga,
moral sam oditi po širokom svetu,
da je Međimurje vu najlepšem cvetu.

Cesarska nas bonda k cugu sprevodila,
gospoda su lepo cuga okinčila,
zastave su bile na red nametane,
cvetje navezano na obedve strane.

Ob dvanajsti vuri cug prične gibati,
na to je morala banda zaigrati.
Čulo se vikanje: Zbogom, dragi sini,
samo verni bojte svoji domovini.

Štiri dni i noći mi smo se peljali,
pre Ruskoj granici s cuga doli stali;
s regimentu svemu jesmo maširali,
ki su pre Lublinu tabora držali.

Dvajstiosmog dneva, tožno tretju vuru,
žalosno javkanje onde se je čulo:
„Hodi, pajdaš, po me, rane mi zaveži,
zdigni mene gori, morti mi bu leži.“

Glavicu mu primem i zdižem ga više,
al' na veliku žalost junak već ne diše.
Zadnji put je zdehnul, pogledal je gori,
glavicu je spustil doli k černoj zemli.

Odnesli bi njega s toga bojnog polja,
al' on z rukom mahne: „Ostavite mene.“
Preljubljeno strašno štuki su pokali,
šrapneli, granati na nas su padali.

Jan se ovdzi zruši, drugi tam opane,
sunčece rumene već mu v grobu zajde.
Groba smo skopali kre šume zelene,
venca smo mu spleli, koji ne povehne.

Te bu venec spomen međimurskom sinu,
koj je verno branil svoju domovinu.
Križa smo složili z bora zelenoga,
koj bu znamenoval pokoja večnoga;

z travicom zelenom groba smo pokrili,
soznimi očima smo ga ostavili.
Na mu mogla draga groba pohajati,
niti tožna na njem svečicu vužgati.

Žganec, 1957: pjesma broj 84, stranica 58,59 // melodija broj 50, stranica 142.

■ Jedna od najčešće izvođenih melodija vojnih „bandi“ bila je „carevka“ (Kaiserhymne), na glazbu Josepha Haydna, kasnije preuzeta za njemačku himnu Deutschland, Deutschland über alles. Slavko Janković je primijetio: „Haydnova himna načinjena od gradišćanske narodne hrvatske pjesme“ tražila je od vojnika svečani pozdrav monarhiji, a oni nisu ni slutili „da će ta velika država uskoro propasti“ (1970: 127).

Crtez str. 34: Joe Sacco: The Great War [Slika 24, detalj]

Augusta meseca, deneka drugoga

/ V Kralovci na štacionu čeka nas mašina

Pavel Murković, r. 1901., Miklavec

Podbrest

MEDIMURJE

$\text{♩} = 114$

Au - gu - sta me - se - ca de - ne - ka dru - go - ga,
 au - gu - sta me - se - ca de - ne - ka dru - go - ga
 o - sta - vil sam pa - ra k sr - cu po - volj - no - ga,
 o - sta - vil sam pa - ra k sr - cu po - volj - no

1.

Augusta meseca, deneka drugoga,
 ostavil sam para k srcu povoljnoga.
 Moral sam oditi po širokim svetu,
 da je saki vrtek bil v najlepšem cvetu.
 Moral sam ostajti Međimurje malo,
 da je v sakim grmu lepo cvetje cvelo.
 Cesarska nas banda k cugu sprevajala,
 gospoda su cuga leipo okinčila.

Zastave su bile na red nametane,
 cvetje navezano na obedve strane.
 Čulo se vikanje: „Zbogom, dragi sini,
 samo verni bojte svojoj domovini.“
 Mi smo se peljali štiri dni i noći,
 pre ruskoj granici s cuga doli stali,
 saki k svemu regementu mašerali,
 de smo pre Ljubljinu tabora deržali.

2.

V Kralovci na štacionu čeka nas mašina,
 ka otpela z Međimorja vnoge majke sina.
 Z desne strane mi stojidu japek i mamica,
 z leve strane mi pak stoji draga grličica.

Tužno vreme boj krvavi to je volja boga,
 vnoaga devojčica bu iskala para svoga.
 Koji bude v tuđem svetu počival v zemlici,
 koja bu pokrila para vnojoj devojčici.

Pre Lublinu z južne strani gore se kadiju,
 de nit jedna oštra kuglja neje dišla mimo.
 Izmed dvajsti samo jednog neje pogodila;
 piši, pajdaš, dimo dragoj, već me na ljubila.

Kak je teško v tuđem svetu grobeka iskati;
 ar na bojnem polju grobek ne bre se poznati.
 Da bi samo draga znala, bi ga poiskala,
 kaj bi na njem barem jednu svečicu vužgala.

Oj ti tužna Ruska zemlja, sva si prekopana
 gde je nam tužnim junakom domovina dana;
 tam nam bode po grobeki rusko cvetje cvelo,
 koje nam se v Međimurju za navek povehlo.

O ti tužna Ruska zemlja, nesi vredna toga,
 gde je vnoji mladi junak našel groba svoga!
 Zato, japek i mamica, ne plač'te se za me,
 ti pak, draga grličica, za vek zabi na me.

Žganec, 1957. Pjesma broj 85.1 i 85.2, stranica 59 - 60 // melodija broj 153, stranica 174.

Pjesme datirane datumom 2. augusta 1914. Toga dana odlazili su prvi vojni odredi iz Međimurja u Prvi svjetski rat. Taj fatalni „augustuš mesec“ spominje se i u drugim mnogim međimurskim pjesmama.

Puno nas je bilo v Kraljevci pre cugu

Rafael Moharić, r. 1914.
Goričan

Donji Kraljevec
MEĐIMURJE

$\text{♩} = 98$

Pu - no nas je bi - lo v Kra - lev - ci pre cu - gu
al je sva - ki z med nas i - mel mi - sel dru - gu.

Puno nas je bilo v Kraljevci pre cugu,
al je svaki z med nas imel misel drugu.
Vnogoga je žena prek za vrat prijela,
kaj ga ne bi rada od sebe pustila.
Domaj sam ostavil v zipki dete malo,
koje nigdar na bo japeka poznalo.
Kad v Kanižu varaš smo se dopeljali,

mladi oficeri želno nas čekali.
Z magazina opravu smo sfasovali,
major i z oberstrom polek jesu stali.
Tam su nam mam dali pušku i bajnetu,
ž njom se naj branimo po širokom svetu.
Sto i dvajsti oštri v borđu nametali,
s kema su nas v Rusku granicu poslali.

Žganec, 1957. Pjesma broj 86, stranica 60 // melodija broj 155, stranica 174.

■ Dopisnica "Vlak prolazi preko mosta na rijeci kraj Gospića", IEF razgl 737.

Ova pesem je spisana

Florijan Andrašec, r. 1888,
Dekanovec

Dekanovec
MEĐIMURJE

$\text{♩} = 101$

O - va pe - sem je spi - sa - na dvaj - sti pr - vog ja - nu - a - ra,
o - va pe - sem je spi - sa - na dvaj - sti pr - vog ja - nu - a - ra.

Ova pesem je spisana
dvajsti prvog januara.
To je spisal mladi junak,
kad je išel z Međimurja.
Z levom rukom kufrek zdiže,
z desnom si pak suze briše.
Cug mašina je fučkala,
moja draga zaplakala.
Cug mašina doletela,
moja draga omedlela.

„Hodi, golob, s cuga doli,
moje srce se reskoli.“
-Nejdem ti ja s cuga doli,
makar ti se ron reskoli.-
Otec sina pogleduje,
suzice si izbrišuje:
„Što bu tebe k sej previjao,
što bu tebe k sej pregrinjao?“

Žganec, 1957. Pjesma broj 96, stranica 65 // melodija broj 34, stranica 140.

Nepotpun datum u pjesmi: 21. januara, a godina se ne spominje. Bit će koja od 1915. i 1918.

Ja vam vezda pišem listek putujuči

Valent Novak, Poturen

Poturen

MEĐIMURJE

♩ = 157

Ja vam vez - da pi - šem li - stek pu - tu - ju - či:
po ši - ro - kom sve - tu v ža - lo - sti i tu - gi.

Ja vam vezda pišem listek putujuči
po širokom svetu v žalosti i tugi.
V Budimu ne bilo niti dosti časa,
kaj bi vam bil mogel dati dimo glasa.
Poslal sam vam telegraf iz Fehervara,
kaj me bili vidli moja majka stara.
Ja s turbnim srcem, suznimi očima
mimo sam prehajal, de ma domovina;
jako sam se nadjal, da de nešči z doma,
samo sam zagledao Vranovič Jantona.
Njemu sam povedao, kad budem othajal,
v tugi i žalosti domovinu stavljaj.
Sve su druge mile na panhofu bile,
samo moja draga mene ne čekala.
Želel bi ja bil ž njom rečku govoriti,
ali da se nesmo mogli skupa ziti.

Vezda vam ja othajam doli v Osek varaš,
znam da se ti, draga, za me navek starač.
Ne mrem vam pisati, nesam te pameti,
kamo bodem mogel tožen ja dospeti;
gde mi bo zgubiti roku al pak nogu,
ali more biti moju rusu glavu.
Ne staraju mene moji velki marši,
nego mene stara, kad se z štuki spraši,
z koga bude kugla soprti letela,
vi svi dobro znate, kak zlo velko dela.
Zbogom mi ostante, japek i mamica,
zbogom tulikajše, draga grličica!
Zbogom mi ostante, brati moji dragi,
koji za grob brata na te nigdar znali.

Žganec, 1957. Pjesma broj 97, stranica 65 - 66 // melodija broj 144, stranica 140.

Lepo ti je soldata videti

Dora Židovec, r. 1870,

Đurđevac

Đurđevac, 1929.

PODRAVINA

Le - po ti je sol - da - ta vi - de - ti, al je te - ško za - po - ved či - ni - ti.
A - ja, hu - ja, ru - ži - ca, al je te - ško za - po - ved či - ni - ti.

Lepo ti je soldata videti,
al je teško zapoved činiti.
Tice lete, momki mašerajo,
cure plačo a momke oblače.
Zbogom otac, a zbogom i mati,
zbogom brati, zbogom komurati!
Komurati i verni pajdaši,
moram iti, drago ostaviti.

Zbogom, draga, zbogom srce moje,
spominjat ću uvek ime tvoje.
Pisat ću ti knjigo listak beli,
al ga ne bi prečitati znala!
Da bi ti ga drugi pročitali,
oni bi nam naše tajne znali.
Tajna ljubav jako ti je teška,
al je teška na srdašcu momu.

Židovec, IEF rkp 109N, IEF 6279.

Hranila je majka vu krilu junaka

Magdalena Horvatova Đurko

Đurđevac

PODRAVINA

Hra - ni - la je maj - ka vu kri - lu ju - na - ka.

Hra - ni - la je maj - ka vu kri - lu ju - na - ka.

Hranila je majka vu krilu junaka.

Mladoga je majka v tabor otpravljala,

Lepe mu je majka navuke davala:

„Idi sinčec idi, moj dupletni klinčec!

Kada mi dojdete vu prve kvartere

Listek majke piši, stališa svojega!“

„Da bi nama majka tako moglo biti

Lista spisavati majke pošiljati.

Još nam neje majka ni zorica bela,

Već nam verni banak z vojskom komandera.

Na prvo nam meće husare Madžare,

V polovico meće mlade greničare,

Mlade graničare same Đurđevčane,

A otraga meće Pemce Čarapare.

Židovec. 1930., Sv. Cecilija str. 21, primjer 3.

Dan žalosni svete Ane bio

Agata Dolenc r. Kemenović 1897,
Novo Virje, seljanka

Novo Virje, 8. i 9. 7. 1947.

PODRAVINA

Dan ža - lo - sni (dan ža - lo - sni) sve - te A - ne

bi - o (sve - te A - ne bi - o).

Kata Vencel r. Katalenčić, 1881,
Novo Virje

Novo Virje, 8. i 9. 7. 1947.

PODRAVINA

Dan ža - lo - sni (dan ža - lo - sni) sve - te A - ne

bi - o (sve - te A - ne bi - o).

Dan žalosni svete Ane bio,

kad je tambur-bubenj udario,

udario te žalosne reči:

Svaki vojak na vojnicu kreći!

Žganec, 1962. Tekst 383 str. 203, melodije 229 - 230.

Vojnička pjesma, nastala u početku Prvoga svjetskoga rata. Anindan dolazi 26. srpnja.

Pjevačica Agata Dolenc pjevala ju je na napjev br. 229, a pjevačica Kata Vencel na br. 230.

Na hiljadu i devet godina

Miho Cukon, Puljština

ISTRA

Na hi - lja - du i de - vet go - di - na
vi - še te - mu će - tr - naj - st godi - na.

Na hiljadu i devet godina
više temu četrnaest godina.
Dvajset i šest srpnja to vam biše
kad nam bojne trube zatrubiše.
Za dvadeset i četiri sata
svaki mora da se puške hvata.

Zakon vridi za stare i mlade
da se jave kod svoje armade.
Stojte zdravo mili roditelji
srca moje sve dobro van želi.
Hvala vama na lipom uzgoju
ne žalite vi sudbinu moju.

Matetić Ronjgov, 1990. Pjesma broj 11, str. 175.
Regrutna pjesma povodom I. svjetskog rata.

Mila majko ja novaca nemam

muški zbor

Karlovac, 12.3.1916

SREDIŠNJA HRVATSKA

Mi - la maj - ko ja no - va - ca ne - mam ja no - va - ca ne - mam,
a su - tra se na [I] 'ta - lju spre - mam, na [I] 'ta - lju spre - mam.
A jo - j! Ti si lo - lo moj
i o - pet joj što ću Bo - že moj?

Mila majko /: ja novaca nemam, :/
ja novaca nemam,
a sutra se /na [I]'talju spremam, :/
na [I]'talju spremam
a joj! ti si lolo moj, ti si lolo moj.
I opet joj što ću Bože moj?

Iz Karlovce /: brzi vlak se kreće :/
brzi vlak se kreće
šujim odlazi /: moje rosno cvijeće :/
moje rosno cvijeće
a joj! ti si lolo moj, ti si lolo moj.
I opet joj što ću Bože moj?

Soldatenlieder der k. u. k. Arme
OEAW PHA CD 11
Serie 4, Ph 2587 (CD1: 30)
Snimio Leo Hajek, 12.3.1916.

■ Početak borbi na talijanskom ratištu.

Kad sam se na vojsku spravljal

Mate Fišer, Pajnger
Gradišće, do 1934.

GRADIŠĆE

Kad sam se na voj-sku spra- vljal, vsim lju - dem sam zbo-gom da - val,
a ro - ži - ci je nis mo - gal, kad sam ja - ko nju ža - lo - val.

Kad sam se na vojsku spravljal,
vsim ljudem sam zbogom daval,
a rožici je nis mogal,
kad sam jako nju žaloval.

Kad smo se vozili cesti,
htila j mila gori sest, i,
a oni joj nisu dali,
ki su me vojnu peljali.

Kad sam došal va kasarne,
veljek su mi suze spale.
Zagledal sam plave hlače,
spadale su suze jače.

Kad sam došal na krčmicu,
sel sam tužan za tofljicu.
Nisam mogal jist ni piti,
mislil, ča će s mene biti.

Va tih kranjskih viših školah
nisam našal junak stola.
Nisam junak pera našal,
s kim b rožici tuge spisal.

Nek sam pisal na klupčici
pri toj vošćenj svićici.
Svićica je dogorila,
mila me je ostavila.

Meršić, IEF rkp N 40, IEF 2701.

Jedno jutro oko sedam sati

Eva Pavlović, r. 1932.

Baranjsko Petrovo Selo

BARANJA

Jedno jutro oko sedam sati
Probudi me moja mila mati,
Probudi me i proliva suze,
A ja usta' i moj kufer uze'
I otiđo' u grad na stanicu
I povedo svoju nevernicu.
Tamo pita' jednu malu seku,
Je l' odavde Srbija daleko.
„Tri štacije, pa da Dalmacije,
A četiri do Stare Srbije.“

Svima nam je banda zasvirala,
A moja je mala zaplakala.
„Nemoj, mala, suze liti,
Ja ću tebi list pisati.
Idi, mala, mladom kralju,
Reci, da me pusti
Na devet miseci:
„Mladi kralju, pusti moje cveće,
To se tebi ni poznati ne će;
Mladi kralju, pusti moje lane
da ide sa mnom na venčanje!“

Stepanov, 1947-1952. Baranja I i II. Ostavština u Dokumentaciji IEF

Tekst zapisala Eva Pavlović.

■ *Mladi kralj – Karlo Habsburško-Lorenski, posljednji austrijski car i ugarsko-hrvatski kralj. Vladao je od 1916. do 1918., a u narodu je pamćen kao vladar milostiv prema dezterterima. U Katoličkoj crkvi štuje se kao blaženi Karlo Austrijski.*

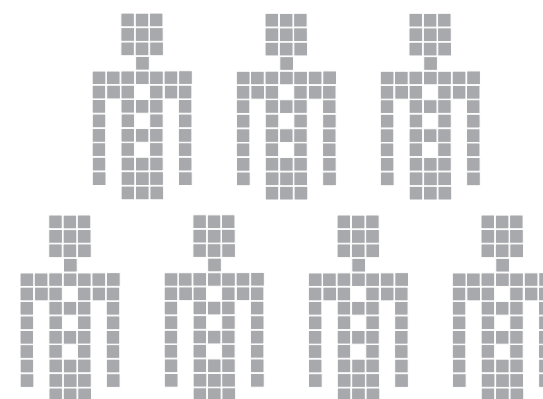
Napjev nije zabilježen.

Signal tuče, ajziban se kreće

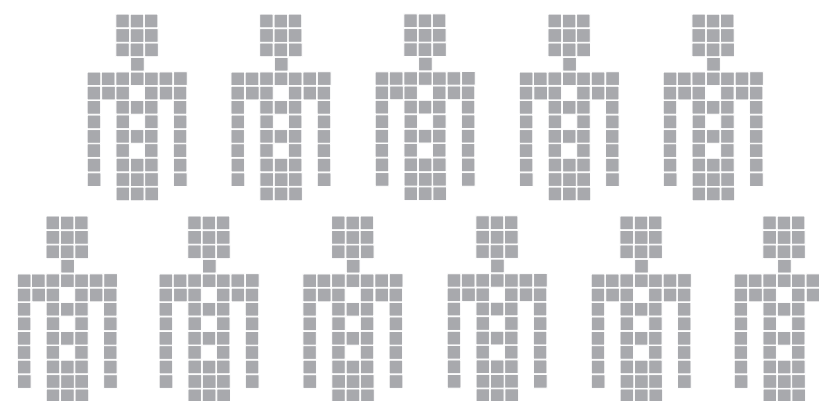
Karlovac

SREDIŠNJA HRVATSKA

Signal tuče, ajziban se kreće,
u rat ide moje milo cvijeće.
Zbogom ostaj golubice b'jela,
zbogom majko, familijo c'jela.
Zbogom divni ti Karlovac grade,
ostavite ja za uvijek sade.
Utri svoje srebrne suzice,
nemoj plakat moja golubice.
Ako čuješ da me više nema,
potrudi se preko ravnog Srema.
Nemoj žalit diko truda svoga,
po svem svijetu traži groba moga,
pak mi diko ti moj grob ogradi,
oko njega cvijeće mi posadi,
i orosi suzam lice svoje,
te se sjeti ti ljubavi moje,
i tada se ti povrati doma,
novu diku sebi traži odma.

Junaci na vojnici

■ Pjesmu zabilježio u svom ratnom dnevniku guslar Grgo Turkalj. Objavljeno u 1609 dana na fronti, priredio za tisak Peter Stanković, izdala knjižara "Kanadskog Glasa", Winnipeg, 1930, str. 56.

Napjev nije zabilježen.

Crtež Joe Sacco. The Great War [Slika 24, detalj]

Grad je Zemun

Pitlović

SLAVONIJA

Grad je Zemun, a hr-va-tski klju-či, grad je Zemun (joj tu-go) a hr-va-tski klju-či.

Grad je Zemun, a hrvatski ključi,
al telegram na sve strane zuči.
Pokazuje, što je sad na stvari,
da odoše u Bosnu Madjari.

Madjar ode i u Bosnu udje,
al on neće da dira u tudje.
Ništa Madjar u Bosni ne dira,
već on oće da ju okupira.

Lukić, IEF rkp N 84, broj 4.

■ Oton Iveković: "Prijelaz preko Drine kod Batarā", Zagreb, 1917. HPM/PMH-8821.

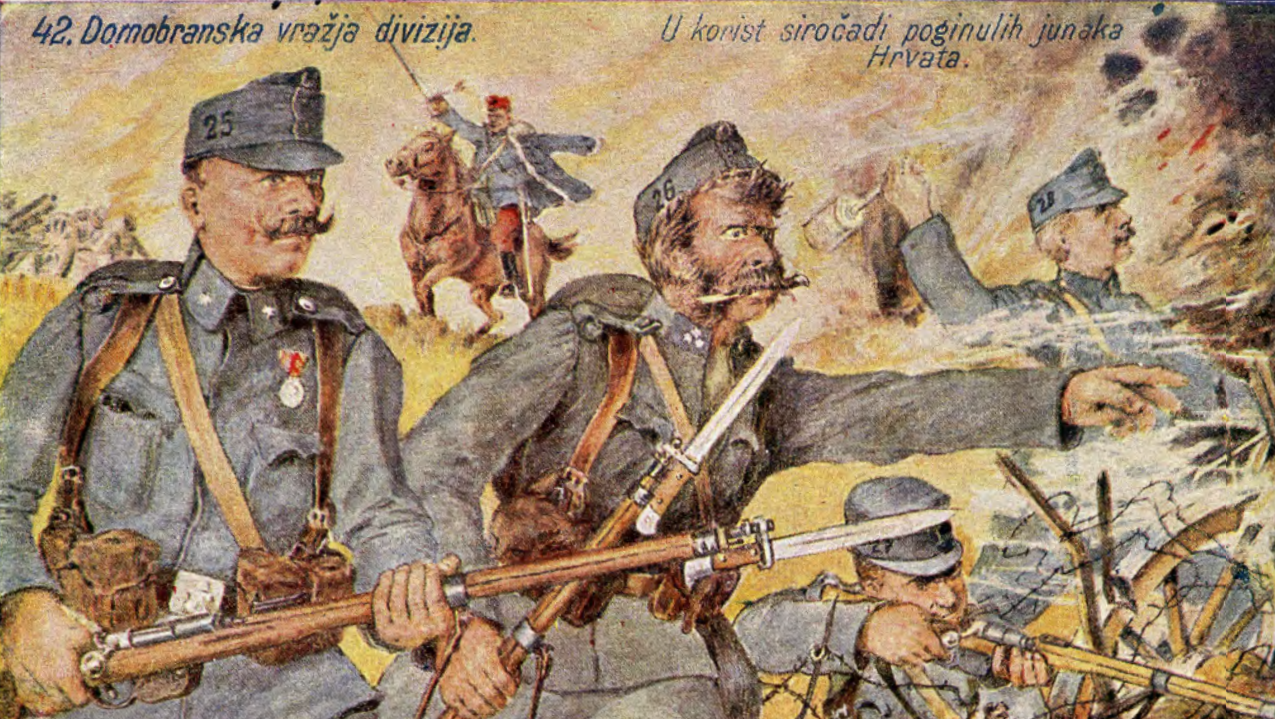

Put iz Karlovca i ulaz u Srbiju

SREDIŠNJA HRVATSKA

Braćo moja i družino draga,
Braćo moja, lički sokolovi,
Da vam spjevam jednu pjesmu malu,
Vjerujte mi, nije to za šalu.
Čujte, što vam moje gusle kažu,
Vjerujte im, ništa vam ne lažu.
Od javora njih sam napravio,
Od ždrebeta žice postavio;
Gusle moje postavih na krilo,
Da vam pričam, što je negda bilo,
A gudalo privatih u ruke,
Da opjevam moje prošle muke.
Čujte, braćo, što vam ovdje piše:
Baš na petog kolovoza biše,
Na štaciji kod Karlovca grada
Vagunira naša se komanda.
Na štaciji naša banda svira,
Kako svira, sve u srce dira.
Marvinske nam vagone dadoše,
Po pedeset u vagon staviše;
Prema suncu s nama okrenuše.
Poputnicu smrtnu odsviraše. —
Nigdje nama neda malo stanka,
Uv'jek vozi, brate, bez prestanka.
Prebroadismo slavonsku ravnicu;
Befel glasi: Na srpsku granicu!
Kudgodj išli, do Županje došli,

U Županji novi befel naši.
Prije nego bubnji udariše,
Befeli se nama pročitaše.
Zavikaše po vojsci telali:
Domobranci, mladi takskaprali,
Čuj zapov'jed vražje divizije:
Svaki da se čim prije uredi,
Sve prikopčaj i dobro se sredi,
Jer na dalek put se noćas sledi.
Noćas ćemo, braćo, putovati,
Mučke ići, ne smje se pjevati. —
Nastavimo preko Bosne puta,
Dodijala vojski žedja ljuta.
Proklinja sam te bosanske gore,
Na njim nema vode ni izvora.
Tu nadjosmo jedno Ture mlado,
Ko djevojče mlado golobrado.
Pita Ture Ratkoga majora:
Što tražite povrh ovih gora?
Major pita, ima l' igdje vode,
Sva mi vojska od žedje popade. —
Ture njemu rukom pokaziva:
Tamo dolje ima voda živa,
Sva se vojska može napojiti,
L'jepa ravan za odmor uzeti! —
Pustili se niz Timor planinu,
Ispadosmo dolje na ravninu.

■ Razglednica “Prikaz vojnika na ratištu
42. Domobranska vražja divizija”, IEF razgl 209.

Živu vodu jesmo nahodili,
C'jelu našu vojsku napojili.
Zapov'jed nam opet od majora:
Putovanje nastaviti se mora! —
C'jelu tamnu noćcu putovali,
Nigdje nismo konaka činili.
Tamna noć se b'jelim danom d'jeli,
Pred nama se voda Drina b'jeli.
Desno od nas stoji Zvornik grade,
Što Srbima daje mnoge jade.
Pod Zvornikom prelaz napravismo,
U Srbiju zemlju uljegosmo.
Topovi nam iza ledja tuku,
Dok se vojske unutra uvuku.
Kad je nami prelaz gotov bio,
Na njeg Srbin vatru otvorio,
Na vodi nam mosta polomio,
Dosta naše vojske potopio.

A prokleta Drina valovita,
Kud je brza, tud je kamenita;
Brza jeste, da je Bog ubije,
Sve ti valja drvlje i kamenje.
Mnoge uze naše ranjenike,
Sve Hrvate najbolje junake.
Da t' je, brate, bilo pogledali
I početak bitke poslušati:
Zagrmiše ognjeni topovi,
Brzometke stadoše pjevati
I paklenu vatru prosipati.
Započeše krvcu prol'jevati.
Grmi, s'jeva i krv se prol'jeva . . .
Crna krvca u Drinu se sl'jeva . . .
Pala magla sa obadvje strane
Oko klete Drine vode ladne;
Od dima se ništa ne vidiše,
Od pucnjave ništa se ne čuše.

Žarko sunce bješe pomrčalo,
Od nas svoje lice zaklonilo,
Da ne vidi, gdje se vojske biju,
Zašto svoju ludo krvcu liju.
Bolje ti je, brate, poginuti,
Neg' ovaki danak dočekati:
Sve po polju viju ranjenici
S obe strane Drine vode ladne.
Proklinja sam onog moga danka,
Kad me moja na sv'jet rodi majka...
Ej da vidiš, moja majko mila,
Zašto si me, majko, othranila! —
Stoji cika ognjenih topova,
Stoji krika surih bedevija;
Tutanj, prasak šrapnelskih granata,
Jauk, lelek ranjenih junaka.
Srbi brane sa četiri strane,
Teške nami zadavaju rane;
Ali vide, da im nema nade,
Tu i njima sila vojske pade.
Kada njima dasmo dosta jada,
Povukosmo rezervu ozada;
Na Srbe smo rano udarili,
Prve njima šance osvojili;
Deset hiljad Srba ufatismo,
Toliko ih u roblje spremismo;
Na Crnoga Vrha udarismo,

Crnog Vrha u ruke dobismo;
S njega srpsku vojsku potjerasmo,
Do Krupnja je grada dotjerasmo.
Tu je, brate, dosta krvi palo,
Dosta mrtvih na polju ostalo.
Krupnja grada topi zapališe,
C'jelog grada u lagum digoše.
Srpska vojska natrag uzmicala,
Kod B'jele se Crkve ukopala;
Na nas ljutu vatru otvoriše
Ko svatove prave dočekaše.
Kad Sarkotić vidi g'jenerale,
Nama daje ponove befele:
C'jela vojska s tih visokih gora
B'jeloj Crkvi jurišati mora!
Dvadesetog kolovoza biše,
Sva se vojska na juriš podiže.
Da t' je, brate, bilo pogledati,
Morao bi, brate, on'jemiti,
Najzdraviju pamet izgubiti. —
Tešku vatru topi otvoriše,
Srbi njima vatrom uzvratiliše.
Do nebesa jauk, lelek staše,
Kad se vražje vojske pom'ješaše:
Ne znaš jedan što od drugog radi,
Jedan drugom nožem oči vadi . . .
Pala magla uz sve t'jesne klance,

Pritisnula klance jadikovce;
 Tu izgibe vojske s obe strane,
 Sto hiljada dobi grdne rane.
 Izginula ljuta sirotinja,
 Bojno polje glavam nakitila;
 Sve po polju vidiš kičmenice
 I rasute ljudske žigerice.
 Vide Srbi, da to nisu Turci,
 Veće gori nego b'jesni vuci.
 Znadeš, otkuda su ti junaci?
 To ti jesu sve lički hajduci!
 Teško ranjen na zemljici leži —
 Još na Srba kao kurjak reži!
 Tu se vojske dvaest uri klaše,
 Ne znam, kojeg više mrtvih staše.
 Ali evo jada iznenada: —
 Jer nam vojska uzaludu strada.
 Stiže befel od trinajstog kora,
 Da se vojska natrag vući mora.
 Ni trebalo ni unutra ići,
 Osim samo na granicu stići.
 Dvaest prvog kolovoza biše,
 Hrvatske se trupe povlačiše,
 Jer se mora do Drine povući,
 Ne može se sama s njima tući,
 Jer Madjari nas iznevjeriše,
 S osmim korom na Drini ostaše;
 A Srbi nas s boka ufatiše,

Silnu našu Vojsku potukoše;
 Zato naša Vojska natrag mora,
 Zapovjed je od našega kora.
 Kad se Vojska natrag povlačiše,
 Dosta Srbim jada zadavaše;
 Na svakome br'jegu pričekaše
 Dosta Srbim vojske potukoše.
 Srbi misle, da su nas potukli,
 Gdje smo svoju vojsku natrag vukli
 Srbini dobro pjeva tudje jade,
 Svoje jade opjevat ne znade;
 Jer gudalo moje pravo kaže,
 Vjeruj Grgi, ništa ti ne laže;
 Spjevaj meni pjesmu ove bitke,
 Kolike si imao gubitke,
 Vjeruj meni, b'jeloga mi sv'jeta,
 Ova pjesma po pravdi spjevata,
 Ni po babu ni po stričevima,
 Već po pravdi Boga velikoga.
 Da nastavim, što još doći mora,
 Jer od mira nema ni govora.
 Uzmakli smo do Loznice grada,
 Tamo našli Madjare ozada.
 Šatore su oni razapeli,
 Sve se polje oko Drine b'jeli.
 Peču brave, rujno vince piju,
 Piju kafu, kod ognja se griju.
 Kad vidismo te njine parade,

Kako oni o glavi nam rade.
 Tu nas Srbi taj dan pristigoše,
 S nama opet boja započele;
 Srbi spr'jeda nam davaju jada,
 Madjar vatru otvori ozada.
 Mili Bože, što tu od nas biše,
 Svoju Vatru na nas prekrižiše.
 Brate mili, da s' vidio jade:
 Od nas mrtvih bregovi se grade!
 Kad vidismo ove tužne jade,
 Što Madjari od Hrvata rade,
 Svoju vojsku jesmo razredili,
 Na Madjare polu okrenuli,
 Zavijasmo kao gladni vuci,
 Navalismo ko na džemat Turci.
 Živu Vatru na njih otvorismo,
 Za potajne nože se fatismo;
 Na Madjare juriš napravismo
 Bojno polje s njima nakitismo
 Deset hiljad sa nožem poklasmo,

Dvaest hiljad u Drinu nagnasmo.
 Sve im mrtve jesmo pokupili
 U Drinu ih ladnu pobacali;
 Na vodi im zadnju salvu dasmo,
 Do Budima grada ih poslasmo:
 Nosi, Drino, te pasije sinke,
 Do Budima nosi bez prestanka,
 Neka im se obraduje majka!
 Hrvatska vas kaznila je ruka,
 Kleti sinci Brankovića Vuka!
 Ne će ni vam zapjevati majka,
 Neka kuka do samrtnog danka! —
 Tamna noćca primače se bliže,
 Pa Sarkotić svoju vojsku diže,
 Preko Drine vojsku prevukao,
 Na bosanskoj strani ušančio.
 Tridest hiljad kod Loznice grada,
 Vjerujte mi Hrvata nastrada.
 Batar, 25. kolovoza 1914.

Grgo Turkalj. *Hrvatske narodne ratne pjesme 1914.-1918.* Izdanje i naklada Hrvatskog lista i Danice hrvatske, New York (s.a.)

■ *Guslar Grgo Turkalj, rođ. 1884. u selu Sastavak kod Slunja, napisao je i ratna sjećanja "1609 dana na fronti" (Priredio za tisak Peter Stanković, Izdanje knjižare Kanadskog glasa, Winnipeg, 1930., 274 str.). Kao dočasnik u karlovačkoj 26. domobranskoj pješačkoj pukovniji, sudjelovao je u borbama u Srbiji (1914.), Rusiji (1915.-1917.) i Italiji (1918). Zbog junaštva odlikovan je više puta, ranjavan je i ostao bez noge. Nakon rata ponovno je otišao na rad u SAD gdje je radio, prema vlastitom iskazu, od 1900.-1903. i od 1910.-1914. Napjev nije zailježen.*

Čujte braćo i sestrice cele

Pavo Šarac

Torjanci
SLAVONIJA

Čujte braćo i sestrice cele
Kojima su još i danci beli
Koji dišu i kog sunce grije
Svaki mora suze da prolije

Haj, hoj

Ja sam braćo u bojištu bijo,
I mojim očima vidijo.

Kad sam bijo na Crnome vrhu
Tu bijaše gore neg na Krfu

Haj, hoj

Jadna magla pokrila bojište
Tu granate i šrapnele pište,
Tu granate i u nakrst šara,
Pa nam srce iz rebara para.

Haj, hoj

I to beše ispod vode Drine
I tu braćo hiljadama gine.

Tu se sestro hiljadama pada
Verna ljubo propala ti nada

Haj, hoj

Ne čekaj me ni sanjaj o meni,
Ja ću ovde čekat čas suđeni
Da me šrapnel i sitna granata
Ne rastavi od rođena brata.

Haj, hoj

I od mojih roditelja mili
Koji su me mukom otranili
Teškom mukom dok odjačao nisam
Roditelji da vidite 'di sam.

Haj, hoj

Tu nemade ni brata ni seje
Neg sunašce što po nebu greje
Ali i ono već je potonulo
I njemu se deje ražalilo.

Haj, hoj

Pa i ono 'oće da se krije
Da ne gleda grozne pogibije
Mesec bleđi 'oće da svedoči
Di ću bolan zaklopiti oči.

Haj, hoj

Kamenje se crveni od krvi
Mila majko ranjen padnem prvi
I šrapnela ta mene pogodi
I ja padnem pokraj vode Drine.

Haj, hoj

Pogodime pokraj slipog oka
I ja padnem kod jednog potoka
Tu nuz potok teče voda Drina
Majko mila izgubićeš sina.

Haj, hoj

Ja već vidim što me mladog čeka
Drina voda ta nemila reka
Koja grca i valja junake
I rastavlja sinove od majke.

Haj, hoj

Od sestrice i rođenog brata
Verne ljube, mog miloga zlata
Za kojom me i sad srce bije
Drina će mi kosi da sakrije.

Haj, hoj

Sunce žarko još jedamput sini
Da ne padnem u prokletoj Drini
Jel u Drini grob se ne poznaje
Kud pogledaš svud se voda sjaji.

Haj, hoj

U njoj ne mož' grobnicu poznati
Kako ćeš mi pohoditi mati
Jel je Drina vrlo brza voda
Po njoj ne mož' ni lađa da oda.

Haj, hoj

U njoj nemaš ni ribe da plovi
Drina posta vojnički grobovi.
Sunce žarko lakše malo sedaj
Majko mila sina si izgledaj.

Haj, hoj

Sin ti sada na samrtno diše
I ovo ti ispod Drine piše
Još bi majko napisao dalje
Ruke su mi jako smalaksale.

Haj, hoj

Noć se spusti a ja samac ovde
Ležim ranjen ispod Drine vode
Čekam časa poslenjega sata
Sestro mila izgubićeš brata.

Haj, hoj

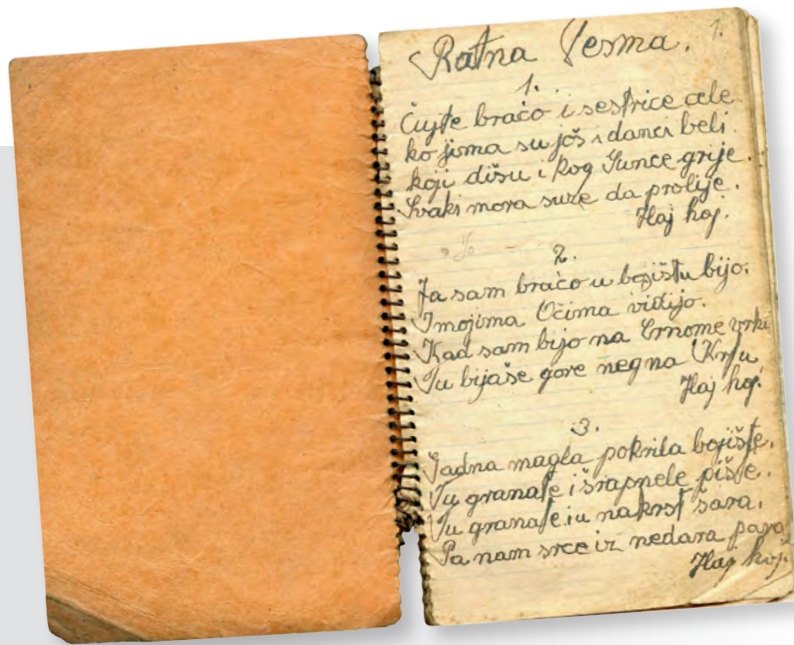
Sestro mila vjenac mi opleti
I na Drinu vodu ga donesi
I baci ga nek po Drini plovi
Neka traži 'disu nam grobovi.

Haj, hoj

Ljubičica već pomalo cvate
Po mom grobu još se vojska šeta
Još granate i šrapnele zuje
Još se jauk ranjenika čuje.

Haj, hoj

Grozan jauk i uzdisak teški
I oproštaj junakom teški.
Dokle tam sam zar još dosta nije
Za nas treba krvca da se bije.

Haj, hoj

Evo ležim četvrto proleće
Na mom grobu još ne raste cveće
Nit ružica da mi n' agrob spane
Nit slavuj da mi na grob stane.

Haj, hoj

I u zoru da zapeva milo
Odma bi mi malo lakše bilo
Al badava sve je ovde pusto
Kud pogledaš svud grobovi gusto.

Haj, hoj

Križ do križa a raka do rake
Što pokriva mlađane junake
Što padoše u cvitak mladosti
Roditeljima zadaše žalosti.

Haj, hoj

Pa da stara do smrti tuguje
Za grobove oni nam neznadu
Ni kuda su ni na kojoj strani
Ni da su njim sinci zakopani.

Haj, hoj

Ta još tačno ni neznadu dismo
Oni misle digod zarobismo
Pa još nade u meni imade
I mome se povratku nadaju.

Haj, hoj

Al badava mene izgledati
I mome se povratku nadati
Kad ja ležim u dalekoj zemlji
Da se na grob nemož' doći meni.

Haj, hoj

Stara majka da mi ružu sadi
Stari babo da mi grob ogradi
Barem da moj spomen imade
Di ja ležim barem da se znade

Haj, hoj

Al ništ' nemam neg križića malog
Što mi ostak nožem odjelao
I olovkom napisao ime
Da se vidi ko leži pod njime.

Haj, hoj

Kog je roda iz kojega kraja
Koja zemlja kakvog običaja
To mi ostak spomen udarijo
I tak se samnom rastavijo.

Haj, hoj

I on ode sreća njega prati
Nek se sretno svojoj majki vrati
I kazujete sve kako je bilo
I kako se samnom rastavijo.

Haj, hoj

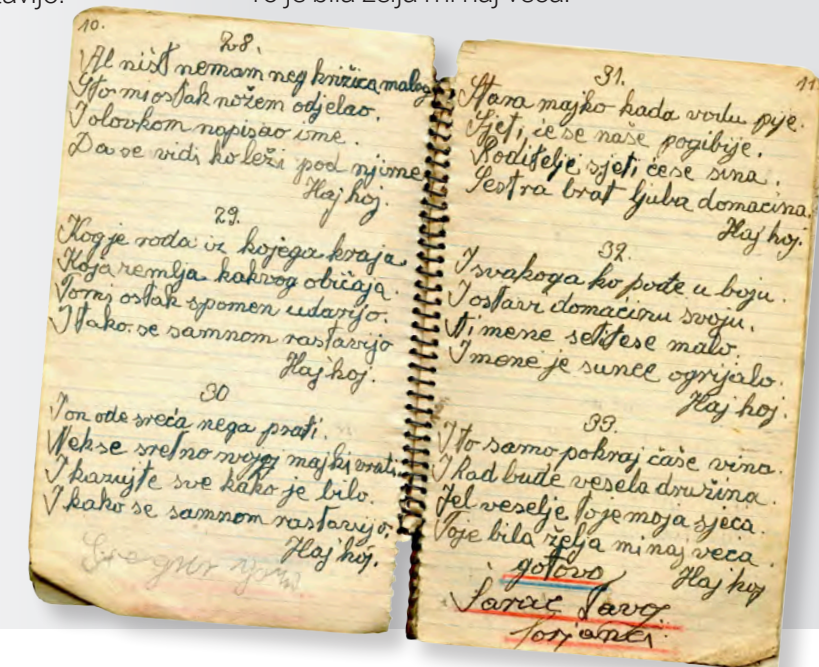
Stara majko kada vodu pije
Sjeti' će se naše pogibije
Roditelji sjeti' će se sina
Sestra brata ljuba domaćina.

Haj, hoj

I svakoga ko pođe u boju
I ostavi domaćinu svoju
Ti mene setite se malo
I mene je sunce ogrijalo.

Haj, hoj

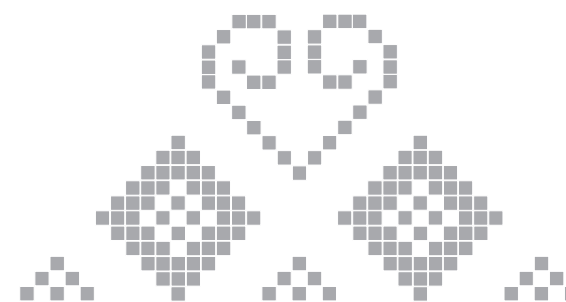
I to samo pokraj čaše vina
I kad bude vesela družina
Jel veselje to je moja sjeća
To je bila želja mi naj veća.

■ Spjevao i zapisao Pavo Šarac.

Napjev nije zabilježen.

Reprodukcija naslovnice i stranica rukopisne pjesmarice Pave Šarca iz Torjanaca.

*Čežnja za domom
i dragom*

Ovo vam je jedna pesem novembra spisana

Đura Detoni, r. 1883,
Sv. Juraj u Trnju

Dekanovec
MEĐIMURJE

Musical notation for the song 'Ovo vam je jedna pesem novembra spisana'. It consists of two staves of music in G major, 3/4 time, with a tempo marking of quarter note = 170. The lyrics are written below the notes.

O - vo vam je je - dna pe - sem no - vem - bra spi - sa - na
i vu ma - lo Me - di - mur - je gr - li - cam po - sla - na.

Ovo vam je jedna pesem novembra spisana,
i vu malo Međimurje grlicam poslana,
kaj se na 'do grličice jako žalostile,
kaj su one vu oktobru golobe zgubile.

Herman-gora je vek bila jako preštimana,
a osmoga augusta bila je zežgana.
Lepi zidi, lepe cirkve, se je obgorelo,
za mo milo domovino srce me bolelo.

Žganec, 1957. Pjesma broj 88, stranica 61 // melodija broj 36, stranica 140.

Herman gora je neko selo u Galiciji, koje je za vrijeme Prvoga svjetskog rata spaljeno. U pjevaču je prizor tog požara izazvao strepnju za njegovo rodno selo u Međimurju.

■ Fotografija str. 60: "Vojnik s ženom", 1914-1918, Europeana, slobodan pristup.

Međimurje, kak si lepo

Anton Perhouč, r. 1892.,
Mursko Središće

Novakovec
MEĐIMURJE

Musical notation for the song 'Međimurje, kak si lepo'. It consists of two staves of music in G major, 3/4 time, with a tempo marking of quarter note = 80. The lyrics are written below the notes.

Me - di - mur - je, kak si le - po, sve si mi vu je - dnim cve - tu:
Me - di - mur - je, kak si le - po, sve si mi vu jed - nim cve - tu.

Međimurje, kak si lepo,
sve si mi vu jednim cvetu,
a ja tožen vu žalosti
moram živet na 'vim svetu.
Na 'vim svetu nemam žene,
niti svoje mile drage.
Na 'vim svetu nemam oca,
oca niti matere.
Več m' je davno oca, majku,
crna zemla pokrila.
A sad ne znam, kud se krenem
po ti crni zemlici;
kuda krenem, svuda tama,

nema sunca nit meseca,
nema sunca nit meseca
niti drobni zvezdici.

Amer'kanci i Inglezi,
vozijo se z eroplani,
a mi mladi Međimurci
močimo se vu jami.
Kraljič Majhan se smejeju,
kak mulci v blati delaju.
Ali denes se plačeju,
da svoje mulce ne vidiju.

Žganec, 1957. Pjesma broj 94, stranica 64 // melodija broj 31, stranica 139.

Pjesma je nastala za vrijeme Prvog svjetskog rata. Posljednja 4 stiha dodana su kasnije. Kraljič Majhan bio je krojač u Murskom Središću, koji je pokušao na svoju ruku kopati ugljen, eksploatirajući radnu snagu domaćih seljaka, ali je konačno propao. Narodni pjevač zajedljivo konstatira, da se Majhan sada „plače“, kad se narod („mulci“) više nije dao izrabljivati. Pluralni oblici: „smejeju, plačeju, vidiju...“ upotrebljavaju se za Majhana, jer su mu radnici kao starijem govorili „vi“.

Devetsto petnajsto leto

Ivan Bašnec, r. 1899,
Goričan

Mursko Središće
MEĐIMURJE

$\text{♩} = 120$

De-vet - sto pet - naj-sto le-to, me - ni ja-ko je ža - lo - sno,
da - ja mo-ram nu-ter i - ti, te - be, dra-ga, o-sta-vi-ti ža-lo - sten.

Devetsto petnajsto leto,
meni jako je žalosno,
da ja moram nuter iti,
tebe, draga, ostaviti žalosten.

Cveta sam si zasadila,
komu sam se veselila,
koj mi zrasel vu obloku.
Zbogom draga, daj mi roku, ja idem.

Međimurje, kak si lepo,
sve si mi vu jednom cvetu,
a ja tužen vu žalosti,
vu svojoj lepoj mladosti, draga ma.

Žganec, 1957. Pjesma broj 95, stranica 64,65 // melodija broj 110, stranica 161.

Datirana pjesma s god. 1915.

■ Fotografija obitelj Prochaska iz Čazme: "Obitelj na stijenama", 1915. GMČ, inv. br. 5073. Celestine Prochaska (1875.-1976.), jedna od prvih fotografkinja ratne svakodnevice

Ki će moju majku hranit

Marko Zlatić r. 1880. i Lucija Zlatić r. 1890,
Krasica, seljaci

Krasica, 11.9.1950.
PRIMORJE

Ki će mo - ju maj - ku hra - nit
kad ja mo - ram ca - ra slu - žit

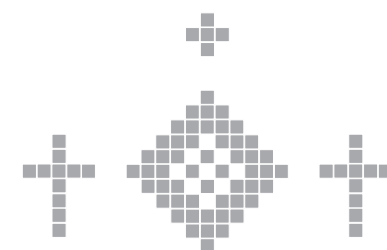
1. maj - ka je ža - lo - sna
2. ža - lo - sna to lo lo loj.

Ki će moju majku hranit
kad ja moram cara branit
majka je žalosna.
Ki će moju mladu ljubiti
kad ja moram cara služiti
mlada je žalosna.
Ki će moje vince piti
kad ja moram u vojsci biti
vince je preslatko

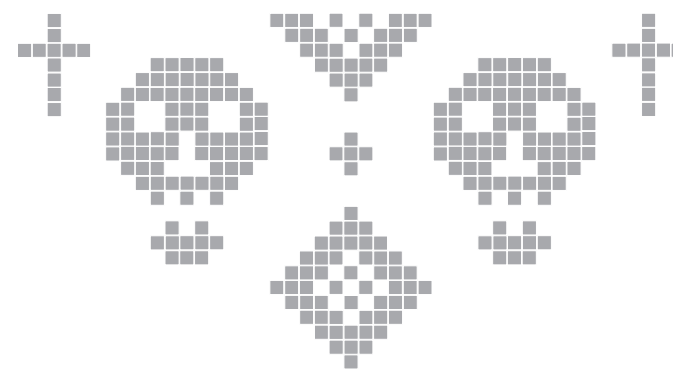
Ki će moje konje futrat
kad ja moram cara slušati
konji prez kućeva.
Ki će moje vole futrat
kad ja moram kralja slušati
voli prez volara.
Ki će moje travo kositi
kad ja moram pušku nositi
trava je zelena.

Matetić Ronjgov, 1990. Pjesma str. 289, broj 5.

Zapisao Dušan Prašelj pod nadzorom Ivana Matetića Ronjgova.

*Ratna svakodnevnica
tu i tamo*

Da ma draga znala, de sam vezda ja

Ivan Moharić r. 1895,
Slakovec

Poturen
MEĐIMURJE

$\text{♩} = 142$

Da ma dra - ga zna - la, de sam vez - da ja?
 Da ma dra - ga zna - la de sam vez - da ja?
 Na tim rus - kim po - lju, de ju - na - ki sto - ju v ta - bor stre - lja - ju.

Da ma draga znala, de sam vezda ja?
 Na tim ruskim polju, de junaki stoju,
 v tabor streljaju.

Da ma draga znala, kakov krevet moj?
 Telečak pod glavu, puškica pod hrbet,
 to je krevet moj.

Da ma draga znala, kakov obed moj?
 S kolomije voda, kojinsko pečenje,
 to je obed moj.

Da ma draga znala, kakva spoved ma?
 Konjič se popikne, s konja doli letim,
 to je spoved ma.

Da ma draga znala, kakav sprevod moj?
 Jeden za noge, drugi za roke,
 to je sprevod moj.

Ruža se rascvete, pak nam zadeši,
 tak i mladi junak s konja doli leti
 pak si zažmeri.

Žganec, 1957. Pjesma broj 90, stranica 612 // melodija broj 44, stranica 142.

■ Fotografija str. 66: "Ratničke igre Lea Prochaske u čazmanskome dvorištu" oko 1915.
 Celestine Prochaska. Gradski muzej Čazma, inv. broj 5178.

Sunčece, sunčece, de boš mi zahajalo

Maga Kraljić r. 1905,
Križovec

Križovec
MEĐIMURJE

$\text{♩} = 151$

Oj sun - če - ce sun - če - ce, de boš mi za - ha - ja - lo,
 je l' za go - rom za go - rom, za ta - ljan - skom gra - ni - com?
 Za ta - ljan - skom gra - ni - com bo - ja su der - ža - li
 me - di - mur - ske ju - na - ke u Du - naj na - ti - ra - l(i).
 Ej, ju - na - ki se fta - plja - li maj - či - ce vu - za - ya - li:
 "Oj ma - mi - ce, ma - mi - ce, za - kaj ste me ro - di - li?"

Sunčece, sunčece, de boš mi zahajalo,
 je l' za gorom, za gorom, za taljanskom
 granicom?

Za taljanskom granicom boja su držali,
 međimurske junake v Dunaj natirali.

Junaki se vtopljali, majčice vuzavali:
 „Oj mamice, mamice, zakaj ste me rodili?
 Bole daj me maloga bili v Muru hitili.
 A moj stari japek pak sive suze zlevleju,
 a ma stara mamica domaj omedlevleju.“

Žganec, 1957. Pjesma broj 91, stranica 63 // melodija broj 6, stranica 131.
 Dunaj ovdje znači vodu uopće, u kojoj se čovjek može utopiti.

Rodil sam se v lepoj hrvatskoj zemlici

Margareta Vuglač r. 1906,
Mursko Središće

Dekanovec
MEĐIMURJE

$\text{♩} = 80$

Ro - dil sam se v le - poj hr - vat - skoj zem - li - ci,
du - ši - cu bum spu - stil v ta - ljajn - skoj zem - li - ci.

Rodil sam se v lepoj hrvatskoj zemlici,
dušicu bum spustil v taljajnskoj zemlici.
Otac i majčica žalosni čekaju,
da si od sineka listeka dobiju.
Piše sinek, piše s tožnoga špitala,
da mu je šrapnela levu ruku zela.
Međimurje malo lepa je ravnica,
zbogom mi ostajte, otac i majčica!

Žganec, 1957. Pjesma broj 92, stranica 63 // melodija broj 61, stranica 147.

Tužno vreme, boj krvavi, to je žalost prava

Franca Horvatić r. 1914,
Dunjkovec

Peklenica
MEĐIMURJE

$\text{♩} = 86$

Tu -žno vre - me boj kr - va - vi to je že - lost pra - v(a),
tu -žno vre - me boj kr - va - vi, to je že - lost pra - va,
vno - ga mla - da de - voj - či - ca zgu - bi - la bu pa - r(a).

Tužno vreme, boj krvavi, to je žalost prava,
vnoga mlada devojčica zgubila bo para.
Ali vnoga bode teško našla para svoga,
v tugi plačuč bu iskala njegovoga groba.
Zabadav je njoj po svetu grobeka iskati,
na tim bojnim polju grobek ne mre se poznati,
jer je ona črna zemlja se prek prekopana,
to je nas mladi junakov domovina prava.

Žganec, 1957. Pjesma broj 99, stranica 67 // melodija broj 93, stranica 157.

Nemam oca niti svoje majčice

Anka Antolašić r. 1902,
Novakovac

Zagreb, 12.11.1944.

MEĐIMURJE

Ne - mam o - ca ni - ti svo - je maj - či - ce,
bom no - si - ti mo - ral sve - tle sa - bli - ce;
ne - mam o - ca ni - ti svo - je maj - či - ce,
bom no - si - ti mo - ral sve - tle sa - bli - ce.

Nemam oca niti svoje majčice,
bom nositi moral svetle sablice.

Sablica mi bode draga grlica,
a puštica bu mi stara majčica.

Na same Se svece smo presigali,
za sve drage smo se vek zmišljuvali.

Prejdeju mi, prejdeju mi te tri lete,
onda buš pak moja draga za naveke.

Žganec, IEF rkp N 23, IEF 1044.

Tu je pjesmu prije 1918. g. izmislio Sabol Iva (Regin muž) od kćeri Murk Blaža iz Biklavec. Nju je volio Šantek Imbro. Baš uoči Svih Svetih morao je u vojsku i to baš pred samo vjenčanje. Dok je on bio u vojsci, njegova zaručnica se udala za drugoga, za Drvoderić Gjuru, koji je bio u selu najbogatiji. Pjevačica kaže, da mu se kasnije „od velikog bogatstva pamet zmešala“ pa je bio i u Stenjevcu.

U Galiciji dečki boja bijeju

Mara Vargović, Postare
(Semjenháza)

MAĐARSKA

V Ga - li - ci - ji de - čki bo - ja bi - je - ju,
za ve - ru krš - ćan - sku krv pre - le - va - ju,
za ve - ru krš - ćan - sku krv pre - le - va - ju.

U Galiciji dečki boja bijeju,
za veru kršćansku krv prelevaju.
Piši, pajdaš, moj povolni ružici
kakvu žalost imam ja v Galiciji.

Koga v glavu, kega v prsi sterliju,
.....
Deset-dvajsti v jednu grabu hičeju,
pak si na nje tužnu zemlu grneju.

Vu Karpati velki bregi visoki,
de počivlu te međerski junaki,
niti groba niti križa nemaju,
mrtvo telo med kamenje hičeju.

Bole, daj se nej bil niti narodil,
nego kaj bi v Galicinski zemli bil.
Rodil sem se v lepi zemli Mađarski,
tožen ne znam, de bom moral vumreti.

Žganec, 1974. Pjesma 89, tekst str. 103, napjev str. 229.

Ta je pjesma zapravo nastala u Dalmaciji godine 1869. za vrijeme tzv. ustanka u Krivošijama. (...) Ta je riječ [Dalmacija] za vrijeme prvoga svjetskoga rata zamijenjena s imenom Galicija. U njoj se opisuju događaji koji su u vezi s ugarskom regimentom iz Velike Kaniže u kojoj su služili vojnici iz Međimurja i iz okolice Kaniže.

Pod Bečom se carev barjak vije

Jela Lovrić, r. 1896
Predavac

1954.

BILOGORA

$\text{♩} = 36$

Pod Be - čom se ca - rev bar - jak vi - je,
pod Be - čom se ca - rev bar - jak vi - j'.

Pod Bečom se carev barjak vije,
pod barjakom junak suze lije,
suze lije i majku proklinje:
- Mila majko, što s' me porodila,
porodila caru za vojnika,
za vojnika da ti bude dika.
Sad on ranjen na bojištu leži,
njegva glava crnoj zemlji teži.

Smrtna mu je čaša nalivena,
i on čeka posljednja vremena.
On doziva svoje komorate:
- Komorati, moja braćo mila,
dones'te mi tintu i papjera
da ja pišem mojoj staroj majci:
- Mila majko, mol' se Bogu za me,
sad me rusko baš pogodi tane.
To izusti, lahku dušu pusti.

Lovrenčević, 2012. Pjesma broj 336, str. 356.

Datiranje pjesme (1915.) određeno je prema iskazu pjevačice.
Komorat = kamerad = drug

Sad je svaki grmek s travicom obrasel

Jelka Jakupić r. Koren 1914,
Koprivnički Ivanec

Koprivnički Ivanec, 12.7.1947.

PODRAVINA

Sad je sva - ki gr - mek s tra - vi - com ob - ra - sel,
ti moj mi - li si - nek, kam mi bo - deš po - šel?

Sad je svaki grmek s travicom obrasel,
ti, moj mili sinek, kam mi bodeš pošel?
Sada smo junaci vu najlepšem cvetu,
ne daju nam živet na tom tužnem svetu!
Zbogom mi ostajte, japek i mamica,
suđena je meni puška i sablica!
Pušku i sablicu ja moram nositi,
za to domovinu dušicu spustiti.
Četir' dana noći mi smo se pelali,
pri ruskoj granici z vlaka doli stali,
svojoj regimenti svi smo maširali.
Prva ruska kugla bila je granata,
ona ni pazila Mađara, Hrvata.
Druga ruska kugla bila je šrapnela

vnogomu junaku život oduzela!
Treća ruska kugla baš me pogodila,
tužno srce moje teško je ranila!
Jen se ovdí sruši, drugi tamo viče:
Hodi bratec k meni, ranicu mi sveži!
Ide bratec k njemu, da mu ranu veže,
al na velku žalost junak već ne diše.
Skopajte mu jamu kraj šume zelene,
vjenac ispletite, da se ne povene!
Na grob posadite bor jelu zelenu,
to nek bude spomen hratskomu sinu!
To nek bude spomen hrvatskomu sinu,
koj je verno bratnil svoju domovinu!

Žganec, 1962. Pjesma broj 382, str. 202-203, melodija br.12.

Ratna iz Prvoga svjetskog rata.

Sarajevo, naše desno krilo

Bos. vojnici 1917., željeznička stanica

Osijek

SLAVONIJA

Sa-ra-je-vo na-še de-sno kri-lo u Te-bi je Fe-rdi-nand po-gi-nu-o.

Sarajevo, naše desno krilo,
u tebi je Ferdinand poginuo /pogino/

Oj Sofijo naša mila majko,
ne ćemo te zaboravit lako.

Bukovino, moje sveto mjesto,
u tebi sam bio ranjen često.
Ranio me taj dušman prokleti,
Bog će dati, vrag će ga odneti.

Lukić, IEF rkp N 84, br. 4.

Oj Sarkotiću, generalu Bosne

Josip Vitlović, 1916

Oj Sar-ko-ti-ću, ge-ne-ra-lu Bos-ne po-ve-di ko-lo kr-va-vo
po Al-ba-ni-ji i sta-roj Sr-bi-ji po Al-ba-ni-ji i sta-roj Sr-bi-ji.

Oj Sarkotiću, generalu Bosne
povedi kolo krvavo,
po Albaniji i staroj Srbiji.

Priština pade i Skoplje Sarkotiću
a Srbin leži ko snoplje
po Albaniji i staroj Srbiji.

Joj Sarkotiću, roda hrvatskoga,
srca junačkoga
cio svijet je znao, kad je Lovčen pao,
svima bješe žao.

Joj ded pogledaj Sarkotiću,
junak od Hrvata,
kako Hrvat gine, a ne zna za čime,
po Italiji i po Galiciji.

Lukić, IEF rkp N 84, br. 7.

Ranjen vojnik

Mileusnić, Vasor. 1892, Pakrac,
službenik u banci
dz.I.R. broj 96. pješačka pukovnija

Karlovac, 12.3.1916.

Ra-njen Voj-nik u pla-ni-ni le-ži gla-va
nje-mu cr-noj zem-lji te-ži smrt-na mu je ča-ša na-li-
ve-na če-ka-ju-ći po-slje-dnja vre-me-na.

Ranjen vojnik u planini leži
Glava njemu k crnoj zemlji teži
Smrtna mu je čaša nalivena
Čekajući posljednja vremena.
On doživlje Drugove si mlade
Oj vi braćo drugovi mi mladi
Zdravog ste mi vi imali radi
A sad ležim ranjen među vama
Nemojte me ostaviti sama
Već po smrti mene sahranite
Crnom zemljom tijelo pokopajte
Zemlja jesam u zemlju odlazim
I djedove svoje da polazim
Al dok bolan još umro nisam
I dok zdrave pameti još jesam
Doneste mi tinte i artije

Da napišem rodu listak prije
Momci hitro na noge skočiše
I radosno njega poslužiše
On u ruke hitro pero uze
Zatim stade prolijevati suze
Smrtnu knjigu svoje rodu piše
Da se njega ne nadaju više
Jer ga udri puška iz planine
I pošalje u dvore očine
Jošte momče ovako zbori
Mili Bože koj me mlada stvori
Mladost moja istom razvijena
Sad će biti za uvijek izgubljena
Bijeli dane kud mi se odmičeš
Crna noći što mi se primičeš
Crni grobe brzo mi se praviš

■ U protokolu snimanja je zabilježeno da ovu „narodnu pjesmu“ nastalu u ratu izvodi bariton solo.

Majko moja o čemu se baviš
Da ti vidiš sada sinka svoga
Odaljena od roda očinskoga
Na kakvo se putovanje sprema
A svog nikog na rastanku nema
Zaboravlja majčinu utrobu
Danas majko ležat ću u grobu
Grobница će biti kuća moja
A pauci mila braća moja
Sestrice četiri daščice
Sve bogatstvo jedan pokrov bijeli

Ljube moje zmije i gušteri
Koji će tužno nemilice
Ljubiti mi moje mladi lice
Zalud ljubo kletva kod oltara
Kad me šalje u rat volja cara
Ostaviti tebe još zelenu
U najljepšem cvijetu razvijenu
I ti z Bogom sada bijeli svijetu
A i z Bogom sada bijeli cvijetu
To izusti i dušu ispusti.

Soldatenlieder der k. u. k. Armees
OEAW PHA CD 11
Serie 4, Ph 2537 (CD1: 27)
Snimio Leo Hajek, 12.3.1916.

Ranjen soldat

skupina muškaraca

Ranjen soldat pokraj drumu
kamarad ga čuva
kamarate mili brate
ja sam ranjen ovđe
ja sam ovđe teško ranjen
ranjen i sahranjen
pozdrav'te mi krušku ranu
moju staru majku
da mi plati dupla zvona

oj mladosti moja
pozdrav'te mi vjernu ljubu
nek' se preudaje
neka crno ruho sprema
mene više nema
pozdrav'te mi moju seju
sejo rosno cvijeće
da joj braco iz vojnice
više doći neće.

Skupinu muškaraca čine: Ilija Slijepčević, Mirkan Lazić, Milan Grmuša, Savo Čule, Nikola Čule, Vujadin Galjen, Stojan, Stevo, Stanko i Stevan Lukač, Mirko Stojić, Petar Djukić i Slobodan Vujaklija. Snimak za potrebe ploče SUZY LP 393.

Pismice

SLAVONIJA

Bog poživi tu caricu Zitu,
ona neda ustrelit komitu.¹

Care Karlo, nemoj dizat buna,
nije za te ni mađarska kruna.

Care Karlo, nemoj ratovati,
nemoj momke od cura terati.

Care Karlo i carice Zita,
što ratuješ, kad nemate žita.²

Zbogom, zbogom, moja diko mila,
sutra će me oterat Rusija.³

Napomene:

- 1 Vjerojatno je dika otišao u komite, pa se mora skrivati i nema govora o vjenčanju. Šokci su izgovarali Zita kako je napisano, a ne Cita.
- 2 Precizno izražavanje: žena ne ratuje, ali žita nemaju ni jedno ni drugo. Pri kraju I svjetskog rata nisu se više usudili strijeljati vojne bjegunce (komite) pa se raširio glas (možda propagandnog značenja!) da je to zasluga Zite*.
- 3 Sve ovo dosad su pjevale žene i djevojke, a ovo je krik vojnika koji pred ruskom ofenzivom želi da bude samo zarobljen. Odlučio je kao i mnogi drugi da se daje zarobiti, ako bude moguće.

Janković, 1970. Pismice str. 140.

■ *Kao što sam Janković naglašava, ovi se stihovi mogu pjevati na razne napjeve (svatovac, bećarac, bušarac, kolski napjev, drumarac), ali uglavnom izbor ovisi o sadržaju pjesmice i o prilici u kojoj se pjeva pa se stoga lirski stihovi pjevaju mirnim i staloženim napjevima, polaganijim tempom i dužim notama, dok se veseli i šaljivi tekstovi pjevaju brže.*

* Zita Habsburg-Lothringen, supruga Karla I, posljednjeg austrougarskog cara.

Sjedem mlađan na jelovu klupu

Luka Marelić r. 1893.

Čara otok Korčula, seljak / mišničar kod Kumpanije

Čara, Korčula, 20.4.1960.

DALMACIJA

Formula za
završavanje odlomka

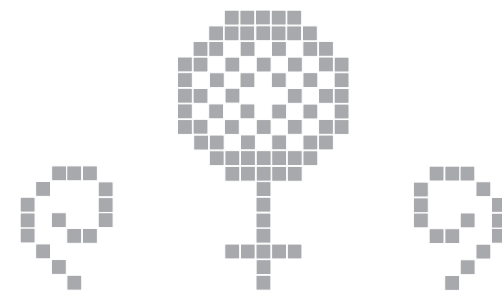

Sjedem mlađan na jelovu klupu,
Uzmem pero u desnicu ruku,
Uzmem pero i malo papira,
Svojoj majci ja ću pismo pisat:
„Majko moja i mila i draga,
Iz Ohrida ja ti pišem, draga
Ja ti pišem suzam' na očima,
Jer si, majko, ti mene rodila.
Zato hvala na mliku bilomu
Što si dala meni malahnomu!
Majko moja, sto ti puta dika,
Gojila si mene za vojnika!
Moli, majko, i Gospu i boga,
Da se zdravo ja povratim doma,

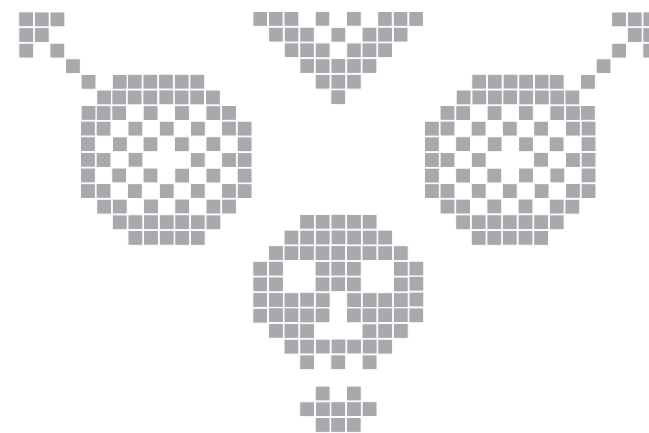
Da se zdravo ja kući povratim,
Dugovanje da ti, majko, platim!
I s ovim ti sad pismom svršavam,
Nebrojeno puta te pozdravljam!
Više, majko, pozdravljam te puti,
Neg' u cara imade regruti!
Više, majko, pratila te srića,
Neg' na nebu imade zvezdica!
Više ja ti šaljem poljubaca,
Neg' u moru imade kapalja!
Sad pozdravljam ostalu rodbinu:
Oca, brata i milu sestricu!
Pismo moje ide put rodbine,
A ja mlađan na teško bojište!

Stepanov, IEF rkp N 272, IEF 18902

Ovo pismo u stihovima pisao je svojoj majci godine 1916. iz Makedonije Luka Marelić, r. 1894. Kazivao mi u Čari na otoku Korčuli on sam 21.4. 1960.

Ljubav, seksualnost i rat

Šalaj volim kad zora zaplavi

Vojnici, 1915.

SLAVONIJA

Ša-laj vo-lim, kad zo-ra za - pla - vi, ša-laj vo-lim, kad zo-ra za - pla - vi.

Šalaj volim, kad zora zaplavi
kad moj dika lumpuje na Savi.
Kako liepo svira ovaj svirac,
čini mi se daje Varadinac.
Meni kažu i bečar i lola,
što ja odam ispod pendžerova.

Sakrij diko svoje oči vrane,
da se ne bi nasmijale na me.
U djevojke zubi ko lopari,
a u mene ko u miša mali.
Curo moja, bit ćeš milostiva,
ja gospodin, što pijac poliva.

Lukić, IEF rkp N 84 br. 58.

■ Fotografija str. 81: Marko Kraljević "Tamburaški sastav 8. satnije", HPM/PMH - 20173.
Fotografija str. 84: Hubert Pettan "Soba časnika i glazbenika na bojišnici." Raho/Rakhiv.1917.

(E) Alaj volim curo oči tvoje

vojnici, 1918.

SLAVONIJA

E a - laj vo - lim cu - ro o - či tvo - je, e a - laj

vo - lim cu - ro o - či tvo - je cu - ro o - či tvo - je.

Alaj volim curo oči tvoje,
još da su ti garave ko moje.

U curice svilena rubina,
kupila joj brodska imovina.

Iroš jesam, iroški se vladam,
čudo mi je kako na nastradam.

Imam nadžak i na njemu zvezda,
prebit ću ga o curina ledja.

Levorvere, moj rodjeni brate,
ja pogibe, da ni bilo za te.

Šta će meni naudit žandari,
kad su oni ko i ja bečari.

Ženo moja, budi mi pokorna,
jedna mi je curica povoljna.

Sinoć su me pratile sikere,
sve po pleći od cure bježeći.

Volim da me tjeraju perjaši,
neg da mi se mole očenaši.

Oj mjesече, da si bliže zemlje,
blatom bi te zamazale žene.

Dodji diko i naredi kose,
kako tvoji komarati nose.

Što se cura otima za diku?
Što j imao, sve je meni dao,
sad nek prosi pa nek tebi nosi.

Alaj sam se po volji udala,
gdje je svekar i svekrva [?]
i nas dvoje, milo janje moje.

Kad zapjevam kao malo vraže,
svi me momci oko kola traže:
„Gdje ta mala, šta je zapjevala?“

Nije čudo, što se cura kurva,
već je čudo, što se momak fali,
ko da ima pet kapa na glavi.

Diko moja, kaži svome tate,
da on meni poveže dukate.,
ako misli da ja podjem za te.

Diko moja, nemoj zaostati,
ti se ženi, ja ću se udati,
pa ćemo se zajedno vjenčati.

Vjetar puše, ružica se ceba,
mene dika već odavna vreba,
dobit će me, ako mu ne treba.

Kaži meni revolveru mali,
hoćel tebe odniti žandari,
neće bome, oštra su patrone.

Lukić, IEF rkp N 84 br. 59.

Vidiš mati onaj brieg

Mato Čaklovec, 1919.

SLAVONIJA

Vi - diš ma - ti o - naj brieg na njem ra - ste ku - ku - riek,
na njem ra - ste o - na tra - va gdje ko - mi - ta spa - va ša - laj!

Vidiš mati onaj brieg,
na njem raste kukuriek,
na njem raste rosna trava,
gdje komita spava.

Kukuruzi klasali,
komite se sastali,
sastali se pa divane
kako da se brane.

Alaj mati, alaj ti,
alaj ti je liepa kći,
alaj ti je liepa kćerka,
da mi je švalerka.

Zeleni se ruzmarin,
izgorio Bršadin,
izgorelo selo malo,
Bršadin se zvalo.

Što ću mati s rukama,
kažu da sam šugava,
U selu ti apoteka,
za me nema lieka.

Zelen ora, debel lad,
žen se diko, dok si mlad,
žen se diko, dok si mio,
ma siroma bio.

Lukić, IEF rkp N 84 br. 84.

Napomena Slavka Jankovića: Zaista prošlog rata jako raširio taj napjev. I ja sam ga zabilježio. Ovo je slab zapis.

„Bršadin“ je bila ratna bolnica od drvenih baraka kod Vukovara. Liječile su se samo spolne bolesti. Kukurijek je trava pomoću koje su se umjetno izazivali simptomi tripera da se dođe na liječenje u Bršadin. Bilo je tamo mnogo maskiranata.

Tjera Lenka Ridju i Zelenka

Vojnici, 1918.

Tje - ra Len - ka ja - o, ja - o, ja - o. Tje - ra Len - ka ri - đu i ze - len(ka).

Tjera Lenka Ridju i Zelenka
„Stani Lenka, prodaj mi Zelenka“
„Ja bi stala, kad bi ga prodala,
pa bi novce u šparkasu dala“:
Alaj su mi kućani dušmani,
na pendžere pometali kere,
a na vrata pušku i soldata,
Priskočit ću pušku i soldata,
zagrlit ću diku oko vrata.

Lukić, IEF rkp N 84 br. 55.

■ Fotografija Hubert Pettan “Časnik i djevojke”, Novosiólka Koropiecka/Koropiec, Ukrajina. 1916.

A što si me curo čarala

vojnici 1916.

SLAVONIJA

A što si me cu-ro ča-ra-la, va-ra-la, kad me ni-si vo-le-la.
Sko-kni dra-ga-na, cu-ro la-ga-na bit će
dva tri po-ljup-ca će-tri pet bit će
i de-set lju-bi me-ne dra-gi I-vo za-u-vijek.

A što si me curo čarala, varala
kad me nisi volela.

(S)kokni dragana, curo lagana,

(B)it će dva, tri poljupca.

(Č)etiri pet, bit će deset.

(L)jubi mene dragi Ivo na uvijek.

(A) što si me curo čarala, varala,

(K)ad me nisi voljela?

(L)jubit ću te mazo Sarajevko,

(N)eka se čuje daleko.

(L)jubit ću te Jelo, moje luče bielo,

(B)it ćeš moja za uvijek...

Lukić, IEF rkp N 84 br. 24.

■ Kao što napominje i L. Lukić odnosno Janković, riječ je o inačici „Kola (Sarajevskog)“ koje je objavljeno u Najnovijoj hrvatskoj narodnoj pjesmarici, Virovitica, Nakladna knjižara Ivana Horvata, 1938.

Babu je bu

Zbor 96. pješačke pukovnije

Karlovac, 12.3.1916.

SREDIŠNJA HRVATSKA

Ba-bu je bu, ba-bu je bu, ba-bu je bu-ha spi-či-la.

/: Babu je bu :/

babu je buha pičila.

/: U njezinu pi :/

u njezinu pisanu košulju.

/: Baba je be :/

baba je begu tužila :/

/: Da ju je bu :/

da ju je buha pičila.

/: U njezinu pi :/

u njezinu pisanu košulju.

/: Starac je be :/

starac je bele gaće obuko.

Soldatenlieder der k. u. k. Armee

OEAW PHA CD 11

Serie 4, Ph 2585 (CD1: 28)

Snimio Leo Hajek, 12.3.1916.

Kupio sam bundu

Zbor 96. pješačke pukovnije

Karlovac, 12.3.1916.

SREDIŠNJA HRVATSKA

Ku - pi - jo sam bun - du, bun - du, že - na ve - li frak
 Hej, haj, že - no mo - ja ne - ka bu - de vo - lja tvo - ja,
 haj. haj, ti - ki - tak ne - ka bu - de z bun - de frak.

/: Kupio sam bundu, bundu
 žena veli frak. :/
 Haj, haj ženo moja
 neka bude volja tvoja.
 Haj, haj, tikitak
 Neka bude z bunde frak.

/: Imao sam djevu, djevu
 žena veli vrag. /
 Haj, haj, ženo moja
 neka bude volja tvoja.
 Haj, haj, tikitak
 meni cura tebi vrag.

Soldatenlieder der k. u. k. Armee
 OEAW PHA CD 11
 Serie 4, Ph 2585 (CD1: 28)
 Snimio Leo Hajek, 1916.

Udovice ne namiguj na me

Zbor 96. pješačke pukovnije

Karlovac, 12.3.1916.

SREDIŠNJA HRVATSKA

U - do - vi - ce ne na - mi - guj na me.
 ne na - mi - guj, ne na - mi - guj na me ne na - mi - guj na me.

/: Udovice ne namiguj na me :/
 ne namiguj na me.
 /: Dok su tvoje oči bile za me :/
 oči bile za me.
 /: Onda nisi ni gledala na me :/
 ni gledala na me.
 /: Alaj volim kad zovem pa neće :/
 kad zovem pa neće.
 /: A u zoru sama se nameće :/
 sama se nameće.

/: Alaj volim mlada oficira :/
 mlada oficira.
 /: Kad mi sablja po kecelji dira :/
 po kecelji dira.
 /: Alaj sam se najela bonbona :/
 najela bonbona.
 /: Iz dikinih plavih pantalona :/
 plavih pantalona.

Soldatenlieder der k. u. k. Armee
 OEAW PHA CD 11
 Serie 4, Ph 2586 (CD1: 29)
 Snimio Leo Hajek, 12.3.1916.

*Ženska
perspektiva rata*

Mašina je doletela

Margareta Vuglač r. Kontrec, 1906,
Mursko Središće

Sveta Marija na Muri
MEĐIMURJE

Ma - ši - na je do - le - te - la, mo - ja mi - la o - me - dle - la;
ma - ši - na je do - le - te - la, mo - ja mi - la o - me - dle - la.

Mašina je doletela,
moja mila omedlela.
Nej štel golub s cuga iti,
mene dimo sprevoditi;
mene dimo sprevoditi,
z menom vu veselju biti.
Moj golobek je zebrani,
v Rusku zemlju je poslani;
V Rusku zemlju je poslani,
na granici je na straži.
Ruske puške su spokale,
golube su mi zaklale.

Žganec, 1957. Pjesma broj 87, stranica 61 // melodija broj 35, stranica 140.
Ratna pjesma iz god. 1914.

■ Fotografija str. 92: "Žene i djeca s vojnicima", 1914-1918, Europeanna, slobodan pristup.

Vi tirolski velki bregi snegom ste pokriti

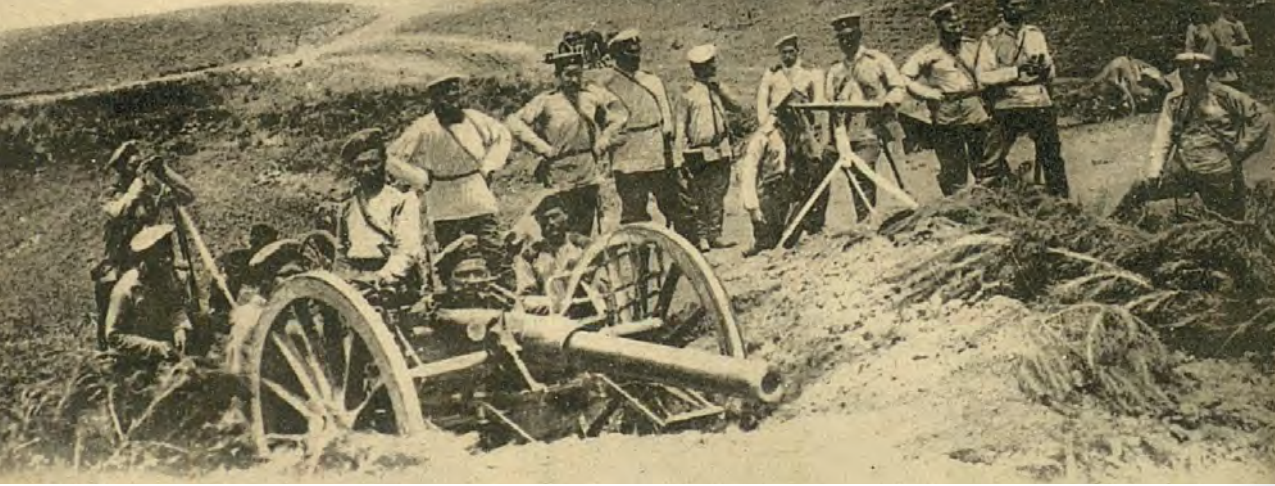
Florijan Andrašec r. 1888,
Dekanovec

Kotoriba
MEĐIMURJE

Vi ti - rol - ski vel - ki bre - gi sne - gom ste po - kri - ti,
kam ne mo - gel moj go - lo - bek li - ste - ka do - bi - ti.
Ni - kaj dru - go, be - li ka - men i ta me - gla si - va,
pod ka - me - njem v no - gi ju - nak v ze - mli - ci po - či - va.

Vi tirolski velki bregi snegom ste pokriti,
kam ne mogel moj golobek listeka dobiti.
Nikaj drugo, beli kamen i ta megla siva,
pod kamenjem vnogi junak v zemlici počiva.
Te tirolske velke brege led i sneg pokriva,
de pod snegom vnogi junak si postelku ima.
Retko koji bu pretrpel onu velku zimu,
saka dvadeseta komaj dobi para dimo.

Žganec, 1957. Pjesma broj 93, stranica 63 - 64 // melodija broj 88, stranica 156.

Oj nesrečni Rusi, kaj su napravili

Vinko Cerovec r. 1904,
Miklavec

Dunjkovec
MEĐIMURJE

♩ = 162

Oj ne - sreć - ni Ru - si, kaj su na - pra - vi - li,
kaj su me - ga si - na tri - put pre - star - li - li! Oj ne - sreć - ni Ru - si,
kaj su na - pra - vi - li, kaj su me - ga si - na tri - put pre - star - li - li.

Oj nesrečni Rusi, kaj su napravili,
kaj su mega sina triput prestarlili!
Prvi krat ga strelili vu to levo pleče
i ž njegovoga pleča krv čerlena teče.
Krvčicu popila ta črna zemlica,
farbu premenila tva rumena lica.
Neje tužen mislil niti ovo senjal,
kaj bi bil on tužen na granici vumral.

Tičice vu zraku lepo popevaju,
njegve dve sestrice žalosno plačeju.
Njega su peljali črez široko pole,
već ga na bo vidlo malo Međimorje.
Dekanovska fara jako je poštena,
da je mega sina na groblje prijela.

Žganec, 1957. Pjesma broj 89, stranica 61,62 // melodija broj 23, stranica 136.

■ „Topništvo. Ruski vojnici“, 1914-1918, Europeana, slobodan pristup.

Jedna mnada devojčica bila

Ana Novak r. 1908.
Miklavec

Miklavec
MEĐIMURJE

Je - dna mna - da de - voj - či - ca bi - la,
je - dna mna - da de - voj - či - ca bi - la, ka je me - mu
si - nu ra - da bi - la, ka je me - mu si - nu ra - da bi - l(a).

Jedna mnada devojčica bila,
ka je memu sinu rada bila,
ona se mej pomaže plakati,
cele noći ne bremo mi spati.
„Vi ste itak njegva prava mati,
ja vam želim nekaj povedati.
Kaj se mi dve bogu pomolile,
kaj od sina listeka dobile.“
Došao listek od členog križa,
da moj sinek vu miru počiva.

Žganec, 1957. Pjesma broj 98, stranica 66 // melodija broj 68, stranica 140.

Četer konja grivata

*Đuro Kirinac, r. 1905
Stjepan Topolovčan, r. 1924.*

Babinac Severinski, 1971.

BILOGORA

$\text{♩} = 62$

Če - ter ko - nja gri - va - ta, i - du mom - ci iz ra - ta.

Sve su maj - ke ve - se - le si - ne su do - če - ka - le.

Sa - mo jed - na su - ze li - je što joj sin - ka ni - je.

Četer konja grivata,
idu momci iz rata.
Sve su majke vesele,
sine su dočekale.
Samo jedna suze lije
što joj sinka nije.

Lovrenčević, 2012. Pjesma broj 339 stranica 359.

Tekst pjesme datira iz 1918. godine, kad su se preživjeli vojnici vraćali kućama poslije svršenog Prvog svjetskog rata.

Jedan vojnik u more je pao

*Matešić Marija, Matešić Dinka, Busanić Antica,
Leksić Imakulata, seljanke u dobi od 14-15 godina*

Susak, ljeto 1951.

Andante /recitando/

Jedan vojnik u mo - re je pa - o.

Jedan vojnik u more je pao.
Da to njemu mila majka znade.
Plakala bi gorke lila suze.
Da joj more dobra sina uze.

Matetić Ronjgov, 1990. Pjesma broj 6, str. 493.

Hranila je majka sina jedinoga

Hranila je majka sinka jedinoga
da će si za starost pomoć nahraniti.
Kad ga 'e nahranila z mala velikoga,
tad mi ga je sinak majki progovorio:
„Sad ću, majko, projti doli v dolnju zemlju,
doli v dolnju zemlju za kraljevum vojskum
kadi se proliva lipa krv junačka,
nimčka i ugarska, najviše hrvatska.“
„Nejdi, sinko, nejdi, drago dite moje,
stara ti je mati, stara i bolovna.“
„Moram pojti moram, mila majko moja,
sad mi je list došal od samoga kralja.“
„Kad ću ti se, sinko, nazad nadijati?“
„Va našem je vrti jedna žuta vrba,
kada ona vrba sis grozjem urodi
onda mi se, majko, nazad nadijajte.“
„Ah, joj meni, sinak, to nigdar ne bude“
Išla 'e majka gledat jutrom i večerom
je li vrba grozje, jel sinak došal:
nit je vrba grozje, nit je sinka domom.

Delorko, 1971. Pjesma str. 63.

■ *Napjev nije zabilježen.*

Tam' daleko šumica je mala

Marija Švec r. 1907,
Sombor

Sombor, 30.3.1952.

BAČKA

♩ = 80

Tam' da - le - ko šu - mi - ca je ma - la, tam' da - le - ko,

oj, tam' da - le - ko šu - mi - ca je ma - la.

Tam' daleko šumica je mala.
U šumici zeleni se trava,
a u travi ljubičica plava.
Ljubičice, i ja bi te brala,
ali nemam, kome bi te dala,
Imala sam brata i dragana.
Brata su mi Rusi zarobili,
a dragoga možda i ubili.
Za brata bi crne oči dala,
a za dragog more preplivala.

Andrić rkp N 128, br 1113, IEF 7750.

Postala za Prvog svjetskog rata 1914/18.

Kad ja vidim na putu vojnika

2.10.1949., Veliškovci

SLAVONIJA

Kad ja vidim na putu vojnika
 Ja pomislim da je moja dika.
 Sad će dragi na dopust mi doći
 Ti će dani meni brzo proći.
 Kad je dragi u vojnicu pošo
 Tri put si je rukovati došo.
 Kad sam se s dragim rukovala
 I crna je zemlja zaplakala.
 Tri put dragi pošo pa se vrati
 Ne može se od mene rastati.
 Crna zemljo i travo zelena
 Oj ljubavi ne zaboravljena.
 Ja i dragi jednaka smo lica
 Baš ko da smo bratac i sestrice.
 Kog ja neću onog mi nameću,
 Koga kude za onim polude.
 Zalud dragi tvoje čelo varaš
 Kad u mene pogledati moraš.

Mene mati učila pevati:
 Pevaj sine živeli Hrvati.
 Vojnička me sablja opasala
 A moja je draga zaplakala.

Stepanov, 1947-1952. Baranja I i II.
 Ostavština u Dokumentaciji IEF

■ Razglednica. Vjera Bojničić: 29. oktobra 1918.,

Oslobodjenje od Hapsburškog jarma 1918. Reprodukcijska u boji. IEF razgl 364.

Pismice

SLAVONIJA

Bila bluza i zelena gomba,
 moga diku ranila je bomba.

Dobila sam kartu s Italije,
 dojt' će dika, kad urlaub dobije.

Crn se oblak priko neba vije,
 moj se dragi s Talijanom bije.

Došlo pismo sa ruske granice,
 da je dika ranit u bolnice.

Crn se oblak priko neba vuče,
 sad se dika Albanijom tuče.

Drage druge, sad nije sramota,
 ovog rata biti neudata.³ (ostat)

Da Bog dade, da se rat umiri,
 da se cveće do mene došeće.

Galicijo, sva krvi zalita,
 tamo mi je dika baš ubita.⁴

Da je dati s dikom vojevati,
 ja bi mala s mojim vojevala.

Italijo, krvlju zalivena,
 tamo mi je dika ubijena.

Diko moja, kad dojdeš do Drine,
 'itaj zgode, pa mi piši, rode.¹

Italijo, krvlju zalivena,
 tamo mi je poginula želja.

Diko moja, kad pojdeš iz rata,
 ponesi mi tri prstena zlatna.²

Italijo, pokrilo te cveće,
 kud se moje janje često šeće.⁵

Diku mi je pogodilo tane,
 u zlo misto u obrve vrane.

Janje moje ranjeno kraj Drine,
 ranito je iz gevermašine.⁶

1 Bolje bi bilo da je rekla „ako“ mjesto „kad“.

2 I ovdje „ako“: Ali onda zbilja može nabaviti tri prstena.

3 Šokice se rano udaju, a ako im to ne uspije, osjećaju se nelagodno. Za vrijeme rata su imale ovakvu žalosnu ispriku pred selom i same pred sobom. Mnoge su i ostale neudate.

4 Stariji oblici; u 3519 noviji.

5 Njoj je na pameti cvijeće, a oko njega zuji tanad.

6 Ranjeno – ranito.

Ja o moje nadaleko roblje,
s tobom mlada leći ću u groblje.

Kolega mi dvi karte poslao,
da je dika u Rusiji pao.⁷

Kud se moje obasulo grožđe,
po Karpati, žalosna mu mati!

Kud se moje razasulo grožđe,
po Rusiji i po Italiji.

Meni dika iz Rusije piše:
Janje moje, mene zarobiše.

Meni dika sa vojnice piše,
sa vojnice sa ruske granice.

Mila mam o, ranjeno mi dere,
ranjeno iz mašingevere.

Mili Bože, i ovoga rata,
oće l' dika dojt i z soldata.

Mili Bože, al' se bitka b ije,
nema 'noga, tko zaplako n ije.

Misle momci, što je ratno doba,
di ja moram ljubiti ma koga.

Moja dika u ratu kod konja...
Konje briže i za mnom uzdiše.

Na ratištu padaju granate...
Pazi, diko, da ne padnu na te.⁸

Na Rusiji jedno brdo malo,
tamo j' moje janje zakopano.

Neću nosim ni srme ni zlata
dok mi dika ne dojde iz rata.⁹

Oj kako ću ja vesela biti,
a moj dragi kod cara giniti!

Oj komito, i ja bi te klela,
da ja nemam komitu dilbera.

Oj Rusijo, alaj si daleko,
mila diko, ko bi te doviko.

Oj Rusijo, cvala ne rodila,
što si moje zlato zarobila.

Oj Rusijo, puna zemlje žute,
ti si mloge zasula regrute.

Oj Rusijo, u tebi topovi,
ginu momci kano golubovi.

7 Rijetko se nađe oblik na –ao. Ovo je radi sroka mjesto: poslo.

8 I ovo je naivna djevojčica koja misli da se granate vide.

9 Tko „žali“ (za umrlim rođakom ili voljenom osobom) nosi crninu ili se barem ne kiti i ne gizda. Ova tačno osjeća opasnost smrti.

Oj Rusijo, vatrom izgorila,
ti si moje zlato zarobila.

Oj Rusijo, zemljo bregovita,
u tebi je dika zarobita.¹⁰

Oj soldatu, kako je u ratu?
Bome gorko bez tebe, divojko!

Piše dika da je u špitalju.
Jadan kuka, ranita mu ruka.

Piše meni dika iz Rusije,
a ja njemu iz moje avlije.¹¹

Pitaju me, di je moje milo...
U Rusiji, tu ga zarobilo.

Po Srbiji povenilo cveće,
mene dika više vidit neće.

Pozdravi mi, oj miseče mili,
moje lane u bojnoj liniji.

Rascvala se gorušica žuta
u dekungu kraj mlada regruta.¹²

Rascvala se kalamita ruža
kraj dekunga, di se dika pruža.

Ruski care, Boga ne vidio,
što si moje zlato zarobio!

Sad se stare pobijaju banke,
moga diku ljube Talijanke.¹³

Sava nosi drvlje i kamenje,
a Morava dragana krvava.

Sinoć meni dojde mala karta
sa Rusije od mojega zlata.

Sinoć meni dojde karta mala,
da su moga ranili bećara.¹⁴

Srce moje Galiciji teži,
di moj dragi u dekungu leži.

10 Šokica iz ravnice ne zna da Rusija nije baš bregovita, ali misli da se dika tamo muči, a brijeg je mučan.

11 Rekoh da ove pismice nisu tako jednostavne kako izgleda po jednostavnosti jezika. Treba ih pomno čitati. Ova znači: dika je zarobljen, a ja mu pišem iz svoje avlije, tj. nisam se udala i vjerno ga čekam. Tj. oboje smo svojom voljom zarobljeni.

12 Gorušica je (pa i po imenu) simbol gorčine, tj. ratovanja.

13 Ova je iz one faze rata, kad je inflacija navalila promjenom papirnatih novčanica. U isto vrijeme je austrijska vojska prodrła duboko u Italiju. Eto razloga za ljubomoru.

14 U boli i strahu redaju se nježni nazivi: zlato, milo, golub, dragan itd. a ovdje najednoć: bećar. Čini se da je sretna, što je ostao živ i samo ranjen.

Stra' me rata, ostat ću bez zlata...
Ako pade, ja mlada ostade.

U ratu su momci i vojnici,
svi dilber, mladi zipcigeri.¹⁷

Piši diko na biloj artiji,
kako ti je u marškumpaniji.

U Rusiji i blato i suša,
tamo mi je i srce i duša.¹⁸

Talijanko, čuvaj moje zlato ...
Kavu kuvaj, moje zlato čuvaj.¹⁵

U Rusiji baš na kolodvoru,
tamo su mi zarobili lolu.¹⁹

Teče voda krvava i plava,
tu je loli odsičena glava.

U Rusiji jedan brižak mali,
tamo su mi lane zakopali.²⁰

Trojica mi iz Srbije pišu,
da je dika zarobit u Nišu.

U Rusiji voda do koljena,
tamo mi je želja zarobljena.²¹

U mene su sa zlatom papuče,
moja dika na molbu kod kuće.¹⁶

15 I ova je odraz spomenutog prodora u Italiju. Čak nije više ni ljubomorna, samo da joj se vrati
16 Trčala je (papuče) i mitila zlatom, dok su ga vlasti pustile iz vojske. To su bili ti spomenuti
„reklamanti“.

17 Iz iskustva znam da u selu tada gotovo i nije bilo mlađeg muškarca.

18 Ona tijelom i dušom prati sve zlo u kom se on nalazi.

19 Ovo je očito osobni slučaj prema primljenom opisu zarobljavanja.

20 Kako jednostavno i dirljivo! U toj beskrajnoj ruskoj ravnici jedan grobni brežuljak! Ona samo
to vidi

21 Sigurno joj je prije zarobljavanja pisao kako su rovovi puni vode

Janković, 1970. Tekstovi str. 140 - 143.

■ Kao što sam Janković naglašava, ovi se stihovi mogu pjevati na razne napjeve (svatovac, bećarac, bušarac, kolski napjev, drumarac), ali uglavnom izbor ovisi o sadržaju pjesmice i o prilici u kojoj se pjeva pa se stoga lirski stihovi pjevaju mirnim i staloženim napjevima, polaganijim tempom i dužim notama, dok se veseli i šaljivi tekstovi pjevaju brže.

POPIS IZVORA

ANDRIĆ, Josip. *Bunjevačke pjesme iz Bačke*, sv. IX., 1952., IEF rkp N 128.

ANDRIĆ, Josip. *Popijevke bačkih Šokaca (Hrvata)*, sv. IV., 1951., 1952., (ONŽO NZ 70 a-i), IEF rkp N 133.

JANKOVIĆ, Slavko. *Šokačke pismice II. Dvostihovi-deseterci 2001 – 4230*. Napjevi 51 – 100. Matica Hrvatska, Vinkovci, 1970.

KRULJAC-SEVER, Jadranka. Prvi svjetski rat u čazmanskome kraju: predratno, ratno i poslijeratno razdoblje: 1912. - 1920. / [autorica kataloga i izložbe]. Centar za kulturu i Gradski muzej, Čazma, 2014.

KRULJAC-SEVER, Jadranka, Prva čazmanska fotografkinja Celestine Prochaska: izložba fotografija. Gradski muzej Čazma, Čazma, 2010.

LOVRENČEVIĆ, Zvonimir. *Folklorna glazba Bilogore*. [Za tisak priredili: Jerko Bezić i Irena Miholić]. Institut za etnologiju i folkloristiku, Bjelovarsko-bilogorska županija, Zajednica Kulturno-umjetničkih udruga Bjelovarsko-bilogorske županije, Zagreb, 2012.

MATETIĆ RONJGOV, Ivan. *Zaspal Pave. Zbirka notnih zapisa narodnih pjesama Istre i Hrvatskog primorja*. [Priredio Dušan Prašelj]. Izdavački centar Rijeka i Kulturno-prosvjetno društvo „Ivan Matetić Ronjgov“, Rijeka, 1990.

MERŠIĆ, Martin ml. *Gradišćanske narodne pjesme*, 1934, sv. I.: 1–170, IEF rkp N 40.

STEPANOV, Stjepan. Baranja I i II. [Rukopisni tekstovi narodnih pjesama većinom bilježnice poklonjene, pisane rukom]. 1947.-1952. Iz ostavštine Stjepana Stepanova pohranjene u Dokumentaciji Instituta za etnologiju i folkloristiku.

STEPANOV, Stjepan. *Narodne pjesme s Korčule. Pjesme s napjevima i svirka*, 1960., sv. I – note; sv. II. – tekst, IEF rkp N 272.

TURKALJ, Grgo. *Hrvatske narodne ratne pjesme: 1914.-1918*. Naklada Hrvatskog lista i Danice hrvatske, New York. [s.a.].

TURKALJ, Grgo. 1609 dana na fronti. [Priredio za tisak Peter Stanković]. Izdala knjižara Kanadskog glasa, Winnipeg. [Fortuna, Zagreb, 2015, reprint].

ŽIDOVEC, Franjo. *Hrvatske narodne popijevke iz kotara Đurđevac (svjetovne)*, sv. I., 1928. – 1937., IEF rkp N 109.

ŽIDOVEC, Franjo. „Pučke popijevke iz Đurđevca“, sv. *Cecilija* XXIV, 1930., sv. 2: 20-21.

ŽGANEC, Vinko. *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja*, sv. XI., 1920., 1923.–1925., 1934. –1944. IEF rkp N 23.

ŽGANEC, Vinko. *Međimurje u svojim pjesmama*. [zabilježio, snimio i uredio dr. Vinko Žganec]. Savez muzičkih društava NR Hrvatske, Zagreb, 1957.

ŽGANEC, Vinko. *Hrvatske narodne popijevke iz Koprivnice i okoline*. [Sakupio, analizirao, uredio i muzikološki obradio Vinko Žganec]. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1962.

ŽGANEC, Vinko. *Pučke popijevke Hrvata iz okolice Velike Kaniže u Mađarskoj*. Čakovec: „Zrinski“, 1974.

Najnovija hrvatska pjesmarica. Zbirka omiljenih starih, narodnih i junačkih pjesama, rodoljubnih i ljubavnih pjesmica. Izdanje nakladne knjižare Ivana Horvata, Virovitica, 1938.

Ploča „Banijske pjesme“, SUZY LP 393. [Snimano i miksano u „Jugotonu“, glavni i odgovorni urednik Blaško Novak; muzički urednik Dušan Šarac]. Izdavač „SUZY“, Zagreb, 1983.

Soldatenlieder der k. u. k. Armee. Tondokumente aus dem Phonogrammarchiv des Österreichischen Akademie der Wissenschaften; Gesamtausgabe der Historischen Bestände 1899-1950. Serie 4. Verlag der Österreichische Akademie der Wissenschaften, Beč, OeAW PHA CD 11, 1999.

POPIS STRUČNE LITERATURE

BARIŠIĆ, Ana Tereza. 2016. „Književni prikaz Prvoga svjetskoga rata u kontekstu bećaraca“. *Pannoniana. Časopis za humanističke znanosti*, 1/1:133-150.

BOKOVOY, Melissa. 2016. „Framing the Hero“. U *Sacrifice and Rebirth. The Legacy of the Last Habsburg War*. Cornwall, Mark i John Paul Newman (ur.): New York i Oxford: Berghahn, 97-128.

BUNJAC, Borka. 2014. „Ratne pjesme na hrvatskom jeziku tijekom Prvoga svjetskog rata u listu *Muraköz-Medjimurje*“. U *Varaždin i sjeverozapadna Hrvatska u Velikom ratu 1914.-1918. Zbornik radova sa znanstvenog skupa*, glavni urednik Stjepan Damjanović et al. Zagreb: HAZU; Varaždin: Zavod za znanstveni rad, 385-406.

ĐUKIĆ, Filip, Marko Pavelić i Silvijo Šaur. 2015. „Hrvatska u Prvom svjetskom ratu. Bojišta, stradanja, društvo“. *Essehist* 7/7: 81-86.

ELSCHEK, Oskar. 1999. „Die Sammlung 'Soldatenlieder der k. u. k. Armee'“. Tondokumente aus dem Phonogrammarchiv des Österreichischen Akademie der Wissenschaften; Gesamtausgabe der Historischen Bestände 1899-1950. Serie 4 - Soldatenlieder der k. u. k. Armee. [OEAW PHA CD 11] Verlag der Österreichische Akademie der Wissenschaften, Beč, 24-49.

FUSSELL, Paul. 2009 [1975]. *The Great War and Modern Memory*. New York: Sterling Publishing i Oxford University Press. Ilustrirano izdanje.

GRANT, M. J. 2013. „Situating the Musik of the Great War“. U *Music bezieht Stellung. Funktionalisierungen der Musik im Ersten Weltkrieg*. Hanheide, Stefan et al (ur.). Osnabrück: Universitätsverlag i Gottingen: V&W Unipress, 13-30.

HAMERŠAK, Filip. 2013. *Tamna strana Marsa. Hrvatska autobiografija i Prvi svjetski rat*. Zagreb: Naklada Ljevak.

HAMERŠAK, Filip. 2015. „Grgo Turkalj - guslar Prvoga svjetskog rata?“. U *1609 dana na fronti*, Grgo Turkalj, Filip Hameršak (ur.). Zagreb: Fortuna, 277-298.

HANHEIDE, Stefan al (ur.). *Music bezieht Stellung. Funktionalisierungen der Musik im Ersten Weltkrieg*. Osnabrück: Universitätsverlag; Gottingen: V&W Unipress, 13-30.

HERCIGONJA, Nikola. 1962. „O partizanskim narodnim napjevima“. U *Zbornik partizanskih narodnih napjeva*, Nikola Hercigonja i Đorđe Karaklajić, ur. Beograd: Nolit, 11-28.

JANKOVIĆ, Branimir. 2019. „'Prijelomna' i 'sudbonosna' 1918. Obilježavanje stogodišnjice stvaranja Jugoslavije“. *Tragovi* 2/1: 102-120.

JEZERNIK, Božidar. 2013. „Balkana zapravo – nema!“ Intervju vodio Rade Dragojević. *Portal Novosti* 29.7.2013. [Dostupno na: <http://arhiva.portalnovosti.com/2013/07/bozidar-jezernik-balkana-zapravo-nema/>].

KARBUSICKÝ, Vladimír. 1971. „Die Instrumentalisierung des Menschen im Soldatenlied“. *Zeitschrift für Volkskunde*, 67: 203-227.

LAKUŠ, Jelena i Nada TOPIĆ. 2018. „Pripadnici austrougarske mornarice i čitanje u Prvom svjetskom ratu. Primjer splitske knjižare Morpurgo“. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 60: 319-350.

LUKIĆ, Luka. 2016. *Opis sela Klakarja. Pripovijetke i pjesme skupljane od sredine 19. do sredine 20. stoljeća*. [Priredila Tanja Perić-Polonijo i Dunja Vanić]. Zagreb: HAZU; Klakar: Općina Klakar.

MARJANOVIĆ BOROŠAK, Jelena et al. (ur.). *Dadoh zlato za željezo: Prvi svjetski rat u zbirkama Hrvatskog povijesnog muzeja*. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 2011.

MOSSE, George L. 1990. *Fallen Soldiers. Reshaping the Memory of the World Wars*. New York and Oxford: Oxford University Press.

NAZOR, Ante. 1990. „Pjesme međunarodnog radničkog pokreta u revolucionarnim previranjima u Jugoslaviji“. *Narodna umjetnost* 27: 151-187.

PAŠČENKO, Jevgenij. 2016. *Hrvatski grobovi 1914-1918. Karpati, Galicija, Bukovina*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv.

PRVI SVJETSKI RAT. *Dvostruki leksikon. Hrvatski i srpski pogled*. 2016. Glavni urednik Josip Pavičić; urednik hrvatske redakcije Željko Holjevac; autori članaka Andrej Bader...[et al.]; urednik srpske redakcije Nebojša Jovanović; autori članaka N. Jovanović...[et al.]. Zagreb: Naklada Pavičić.

STUBLIĆ, Helena i Robert SAMOVOJSKA. 2018. „Uvod u problematiku komodifikacije teške baštine“. *Studia ethnologica Croatica*, 30: 279–294.

ŠPRAJC, Lea. 2016/17. „O mobilizaciji Međimuraca tijekom Prvog svjetskog rata (1914-1918) iz vizure narodne pjesme“, Zagreb, siječanj 2017. [Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Antropologija migracija, seminarski rad]

TOMINAC, Nikola i Predrag TOPIĆ. 2019. *Dugoselski kraj u Prvom svjetskom ratu*. Dugo Selo: Gradska knjižnica Dugo Selo.

VRANJEŠ-ŠOLJAN, Božena 1998. „Obilježja demografskog razvoja Hrvatske i Slavonije 1860.-1914.“. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 31: 41-53.

WINTER, Jay M. 1988. *The Experience of World War*. London: Macmillan.

ZEČEVIĆ, Divna. 1978. „Pučki književni fenomen“. U *Povijest hrvatske književnosti*, Maja Bošković-Stulli i Divna Zečević, knj. 1. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber i Mladost, 357-617.

POPIS ILUSTRACIJA

Fotografija str. 18: "Vojnici", 1914-1918, Europeana, slobodan pristup.

Fotografija str. 25: „Vojnici marširaju“, 1914-1918, Europeana, slobodan pristup.

Fotografija eksponata str. 29: "Jurišna truba iz I. svjetskog rata", Gradski muzej Čazma, inv. br. NOB-14.

Fotografija str. 30: "Djevojčice", 1914-1918, Europeana, slobodan pristup.

Crtež str. 34: Joe Sacco: The Great War. An Illustrated Panorama. New York i London: W. W. Norton, 2013. [Slika 24, detalj]

Dopisnica str. 38: "Vlak prolazi preko mosta na rijeci kraj Gospića. Crno - bijela fotografija. Forma dopisnice." Autor ilustracije: Foto Atelier Verson, Gospić. Dokumentacija Instituta za etnologiju i folkloristiku, IEF razgl 737.

Crtež str. 48: Joe Sacco: The Great War. An Illustrated Panorama. New York i London: W. W. Norton, 2013. [Slika 24, detalj]

Slika str. 50: Oton Iveković: "Prijelaz preko Drine kod Batara", Zagreb, 1917. HPM/PMH-8821. (Hrvatski povijesni muzej).

Razglednica str. 52: "Prikaz vojnika na ratištu. 42. Domobranska vražja divizija. U korist siročadi poginulih junaka Hrvata. Obojana razglednica." Dokumentacija Instituta za etnologiju i folkloristiku, IEF razgl 209.

Reprodukcije str. 56, 58, 59: Pjesmarica Pavla Šarca iz Torjanaca. Iz ostavštine Stjepana Stepanova, 1947-1952. Baranja I i II. Dokumentacija IEF-a.

Fotografija str. 60: "Vojnik s ženom", 1914-1918, Europeana, slobodan pristup.

Fotografija str. 64: Celestine Prochaska. "Obitelj na stijenama", 1915. Gradski Muzej Čazma, inv. br. 5073.

Fotografija str. 66: Celestine Prochaska "Ratničke igre Lea Prochaske u čazmanskome dvorištu" oko 1915. Gradski muzej Čazma, inv. broj 5178.

Fotografija str. 82: Marko Kraljević "Tamburaški sastav 8. satnije", Besarabija, fotografija HPM/PMH - 20173. (Hrvatski povijesni muzej).

Fotografija str. 84: Hubert Pettan "Soba časnika i glazbenika na bojišnici." Raho/Rakhiv. 1917. Iz obiteljske ostavštine Svanibora Pettana.

Fotografija str. 87: Hubert Pettan "Časnik i djevojke", Novosiółka Koropiecka/Koropiec, Ukrajina. 1916.

Fotografija str. 92: "Žene i djeca s vojnicima", 1914-1918, Europeana, slobodan pristup.

Fotografija str. 96: „Topništvo. Ruski vojnici“, 1914-1918, Europeana, slobodan pristup.

Razglednica str. 102: Vjera Bojničić: „29. oktobra 1918., Oslobodjenje od Hapsburškog jarma 1918.“. Reprodukcijska u boji. Autor ilustracije: Vjera Bojničić. Naklada Rudolf Polaček, Zagreb. Dokumentacija Instituta za etnologiju i folkloristiku, IEF razgl 364.

